

NÕUKOGUDE KOOL

Nr. 2

1950

Eesti NSV Ministrite Nõukogu j. a. Polügraafiatööstuse, Kirjastuste
ja Raamatukaubanduse Valitsuse Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus,
Tallinn

SISUKORD.

Juhtkiri: Kommunistide ja parteitute stalinliku bloki täieliku võidu eest!	65
*** Suur rahvaste vabastaja (Nõukogude armee 32. aastapäevaks)	71
K. Umbleja. Kultuurirevolutsiooni võit	78
M. Saari. Seitsmeaastase koolikohustuse täitmisest Eesti NSV-s	84
P. Ariste. Akadeemik Nikolai Marr uue keeleõpetuse rajajana ja soome-ugri keelte uurijana	87
H. Tobias. A. H. Tammsaare	96
A. Lints. Uhest tavalisest maakoolist	106
Kriitikat ja bibliograafiat. E. Väari. Kaks üldkeeleteaduslikku artiklit	118

I 97 65

SUNDEKSEMPLAR

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

VIII AASTAKAIK

Nr. 2

VEEBRUAR

1950

Kommunistide ja parteitute stalinliku bloki täieliku võidu eest!

Nõukogude rahvaste sangarliku võitluse ja ennastalgava töö tulemusena, mida juhtis ja juhib üliedukalt võitlustes karastatud bolševike partei, võitis sotsialism kogu rindel meie suurel kodumaal. Meie nõukogude kodumaa vabanes jäädavalt kapitalismi paratamatuist pahedest — inimese ekspluateerimine inimese poolt, rahvahulkade viletsus ja majanduslik kindlusetus, tööpuudus, kriisid jne., rajades sootu uued suhted inimeste vahel ühiskondlikus tootmises — sotsialistlikud tootmissuhted, mis kindlustavad ühiskonna tootlike jõudude arengule piiramatud võimalused ja loovad seega kõik eeldused rahvahulkade elujärje lakkamatuks tõusuks. Kui kapitalismi tema praegusel arenguetapil, imperialismi epohhis, iseloomustab tootmisjõudude stagnatsioon ja kriisiperioodidel koguni olemasolevate tootmisjõudude massiline hävitamine, siis on nõukogude ühiskonna, täiel rindel võitnud sotsialismi arenguseadused sootu vastupidise iseloomuga — meil Nõukogudemaal näeme tootmisjõudude lakkamatut kasvu ja rahvahulkade elujärje peatumatut tõusu. Käsitelles seda küsimust Oktoobrirevolutsiooni 32. aastapäeva puhul märkis sm. G. M. Malenkov: „Sel ajal kui Nõukogude Liidu tööstusliku tootmise maht on viimase kahekümne aasta jooksul 9 korda suurenenud, on kapitalistliku Euroopa tööstuslik tootmine nende 20 aasta jooksul tervikuna jäänud ühele ja samale tasemele.“

Sotsialistliku tootmisviisi võit meie Nõukogude kodumaal tähendas endastmõistetavalt ka sotsialistlike toomissuhete jagamatut võitu meie maal. Juba esimese viisaastaku ülieduka teostamise tulemusena muutus sotsialistlik tootmisviis valitsevaks kogu rindel — niihästi

tööstuses kui ka põllumajanduses. Sedasama tuleb mõistagi öelda ka sotsialistlikest tootmissuhetest. Seepärast kirjutab seltsimees Stalin UK(b)P ajaloo lühikursuses kokkuvõttena esimese viisaastaku saavutustest:

„Nende esimese viisaastaku saavutuste tähtsus seisib eelkõige selles, et nad vabastasid töölised ja talupojad lõplikult eksploateerimise ikkest ja avasid kogu Nõukogude Liidu töörahvale tee jõukale, kultuursele elule.” (UK(b)P ajaloo lühikursus, 1946, lk. 314.)

See revolutsiooniline murrang, sotsialistlike tootmissuhete täielik võit, pidi muutma ja tegelikult muutiski põhjalikult Nõukogudemaad ühiskondlike klasside ja iga üksiku inimese loomust. Kui kapitalistlik tootmisviis temale omase eksploatatsiooni, inimeste majandusliku ja poliitilise ebavõrdsuse, valitsemise ja allumise suhetega on kodanliku ühiskonna lepitamatu antagonismi allikaks, kodanliku hundimoraali lähteks, siis on sotsialistlik tootmisviis eksploatatsiooni puudumise, võrdsuse ja vastastikuse abistamise suhetega selleks tõsiseks jõuks, mis teeb võimatuks ühiskondliku antagonismi ja rajab tee vastastikusele arusaamisele, üksmeelele, vaadete ja huvide ühtsusele kõigi ühiskonnaliikmete vahel.

Nõukogude ühiskonna poliitilis-kõlbeline ühtsus, Nõukogude Liidu rahvaste sõprus ja nõukogude patriotism on neid kvalitatiivselt sootu uusi arengutegureid, mis on nii iseloomulikud meie ühiskonnale praegu ja millest ei saa olla juttugi mistahes antagonistlikus ühiskonnas. Kui käsitatavad on need kvalitatiivselt uued arengutegurid vana maailma poliitikuile ja kirjatarkadele, tõendas Suur Isamaasõda: hitlerliku Saksamaa ninamehed ja kõik tagurlikud poliitikud Läänes olid arvamisel, et sõjaraskustes tekivad hõõrumised ja lahkkelid niisugasti Nõukogude Liidu tööliste ja kolhoositalurahva kui ka meie sotsialistliku kodumaa eri rahvuste vahel, mis kergendab Hitleril ja tema kambameestel oma kuritegelike plaanide teostamist. Kuid kõik nad eksisid rängasti, sest nende kodanlik piiratus ei võimaldanud neil mõista nõukogude ühiskonna poliitilis-kõlbelise ühtsuse olemust ega selle tõelist jõudu. Tegelikult tõendas kõigile, et Nõukogude rahvaste poliitilis-kõlbeline ühtsus on ülimalt tõhus jõud, mis Isamaasõja karmides katsumustes ei löönud kõikumata, vaid üha karastus ja tugevnes. Suure hämmastusega pidid vana maailma tegelinskid ja tegelinskikesed tõdema, et Nõukogude rahvad väljusid Suure Isamaasõja raskustest veelgi ühtsemaina, veelgi kindlamaina poliitiliselt ja kõlbeliselt.

Eksploatatsiooni ja järgnevalt ka antagonistlike vastuolude puudumine nõukogude ühiskonnas, sõbralik koostöö ja huvide ning vaadete ühtsus ongi, nagu märkis seltsimees Stalin oma aruandes UK(b)P XVIII kongressil, selleks aluseks, millel rajaneb Nõukogude Liidu nüüdne põhiseadus. See on sotsialismi võidu konstitutsioon selle sõna parimas tähenduses. Seepärast ongi ülimalt sügav mõte väites,

et Nõukogude Liidu Stalinlik Konstitutsioon on maailma demokraatlikem konstitutsioon, sest alles sotsialistlik tootmisviis loob tõelise (aga mitte ainult vormilise) võrdsuse ja sõbaliku koostöö ühiskonnaliikmete vahel, mis on omakorda aluseks kõigi ühiskonnaliikmete osavõtule meie kodumaa poliitilisest elust.

Nõukogude demokraatia põhimõttelist erinevust mistahes kodanlikust demokraatiast käsitles seltsimees Stalin ükiskasjaliselt NSV Liidu Ülemnõukogu esimese koosseisu valimiste eelõhtul 1937. a. 11. detsembril. Ta ütles:

„Üldisi valimisi toimub ka mõnedes kapitalistlikes maades, nn. demokraatlikes maades. Kuid millises olukorras toimuvad seal valimised? Klasside kokkupõrgete, klassivaenu olukorras, sellises olukorras, kus kapitalistid, mõisnikud, pankurid ja kapitalismi muud haid valijaile survet avaldavad...“

Meil, meie maal toimuvad valimised, vastuoksa, sootuks teises olukorras. Meil pole kapitaliste, pole mõisnikke, ja järelikult ei ole varakate klasside survet varatuile. Meil toimuvad valimised tööliste, talupoegade ja haritlaste koostöö olukorras, nende vastastikuse usalduse, ütleksin, vastastikuse sõpruse olukorras, sest meil ei ole kapitaliste, ei ole mõisnikke, ei ole ekspluateerimist ja pole ka õieti öelda kedagi, kes rahvale survet avaldaks, et moonutada tema taht.

Seepärast ongi meie valimised ainsad tõeliselt vabad ja tõeliselt demokraatlikud valimised maailmas.“

Nõukogude demokraatia erineb põhimõtteliselt kodanlikust demokraatiast mitte ainult selle poolest, et meie valimissüsteem on demokraatlikem, vaid ka selle poolest, et meie maal läheb bolševike partei valimistele blokis parteitutega.

Kodanlikele maadele on iseloomulik mitme, sageli kümme-kümne partei olemasolu ja esinemine valimistel. See on kapitalistliku tootmisviisi sügava ja lepitamatu antagonismi poliitilisi avaldusi, olles niisama endastmõistetav ja paratamatu nagu ühiskondlike klasside vaheline antagonism ise kapitalismi puhul. Sel faktil — poliitiliste parteide paljus — pole midagi tegemist rahva poliitiliste vabadustega, kodanike vaba arvamuse- ja tahteavalduse küsimusega, nagu mõnikord arvatakse, sest tõepoolest, oma ühiskondlikult olemuselt ja poliitilistelt eesmärkidelt jagunevad kõik parteid vanas maailmas kahte lepitamatusse leeri, nagu see ühiskond isegi — ühel pool proletariaadi huve esindavad ja kaitsvad kommunistlikud parteid, teisel pool — kodanluse huve esindavad ja kaitsvad parteid, kaasa arvatud nüüdisaja parempoolsed sotsiaaldemokraatiad. Sellest näeme, et kodanlike parteide rohkus ja väline kirevus ei teeni kuidagi laiade töörahvahulkade, ühiskonna rõhuva enamuse majanduslike ja poliitiliste huvide paremat esindamist ja kaitsmist, vaid kajastab kapitalistide klassi sisemisi hõõrumisi, omavahelist huvidevõitlust ühelt poolt ja rahvahulkade petmist, ninapidivedamist teiselt poolt. Vii-

mane asjaolu selgitab meile ka nende mesimagusate lubaduste tõelist väärtust, millega kodanlikud partei nii kergel käel esinevad valimiste eel, alates Inglismaa tööerakonnast ja Leon Blumi tüüpi prantsuse sotsialistidest ja lõpetades Soome koonduserakonna või Itaalia katoliiklike demokraatidega, kuid missugused lubadused valimiste lõppedes niisama kergesti unustatakse nagu need anti. Seepärast tähendavad valimised kodanlikes maades tegelikult otsustamist vaid selle üle, nagu märkis väga tabavalt Lenin, kes kapitalistide klassi hulgast järgnevakts kolmeks-neljaks aastaks saab õiguse töörahva rõhumiseks. Siit seletub ka see seik, miks laiad rahvahulgad kapitalistlikes maades suhtuvad sageli nii jahedalt ja apaatselt kodanlikesse valimistesse.

Midagi selletaolist ei ole ega saagi olla Nõukogudemaal, kus valitseb jagamatult sotsialistlik tootmisviis. Antagonistlike vastuolude puudumine, seltsimeheliku koostöö ja vastastikuse abistamise suhted meie maal ei saa sünnitada huvide paljust, poliitiliste gruppide ja rühmituste kirevust, vaid vastupidi — kõik see on aluseks huvide ja vaadete ühtsusele. Seepärast andiski ajalugu Nõukogudemaal eluõiguse vaid ühele parteile, bolševike parteile, kes kogu oma kuulsusrikka ajaloo kestel on tõendanud, et ta oskab esindada ja lõpuni kaitsta töörahva huvisid.

Ajalugu on samuti veenvalt näidanud, et bolševike partei jõu ja võitmatuse allikaid on tema purustamatu side rahvahulkadega. Seepärast esines ja esineb ka eelseisvail valimistel bolševike partei liidus, blokis parteitutega. Kommunistide ja parteitute blokk Nõukogudemaal omab niisama sügavaid juuri sotsialistliku ühiskonna aluses, kui sügavad juured on parteide ja rühmituste paljusel kapitalistlikus tootmisviisis. Kommunistide ja parteitute blokk Nõukogudemaal on niisama seaduspärane nähtus kui parteide ja poliitiliste rühmituste kirevus kapitalistlikes maades.

Käsitelles kommunistide ja parteitute bloki endastmõistetavust Nõukogudemaal märkis seltsimees Stalin NSV Liidu Ülemnõukogu teise koosseisu valimiste eelõhtul, 9. veebr. 1946. a., et kui varem ail aegadel kommunistid suhtusid mõningase umbusuga parteituisse, sest nende selja taha pugesis sageli mitmesugused kodanlikud rühmad, siis on nüüd olukord põhjalikult muutunud, sest nüüd eraldab nõukogude kord barjäärina parteituid kodanlusest, ühendades nad kommunistidega ühiseks nõukogude inimeste kollektiiviks. „Elades ühises kollektiivis,“ ütles seltsimees Stalin, „võitlesid nad koos meie maa võimsuse tugevdamise eest, üheskoos sõdisid ja valasid verd rinnetel meie kodumaa vabaduse ja suuruse nimel, üheskoos sepistasid võidu meie maa vaenlaste üle. Vahe nende vahel seisab ainult selles, et ühed kuuluvad parteisse, teised aga mitte. Kuid see on formaalne vahe. Tähtis on see, et nii ühed kui ka teised teevad üht ühist tööd. Seepärast on kommunistide ja parteitute blokk loomulik ja eluline.“

Kogu nõukogude rahva, seega ka kommunistide ja parteitute bloki eelolevate aastate suure tegevusprogrammi esitas seltsimees Stalin oma eespoolmainitud kõnes. Ta ütles: „Meil on vaja saavutada, et meie tööstus võiks toota iga aasta kuni 50 miljonit tonni malmi, kuni 60 miljonit tonni terast, kuni 500 miljonit tonni sütt, kuni 60 miljonit tonni naftat. Ainult sel tingimusel võib loota, et meie kodumaa on kindlustatud igasuguste juhuste eest. Selleks kulub vististi kolm uut viisaastakut, kui mitte rohkem. Kuid seda võib teha, ja me peame seda tegema.“

Selle hiigelprogrammi teostamise esimeseks sammuks oli sõja-järgse stalinliku viisaastakuplaani vastuvõtmine NSV Liidu Ulem-nõukogu teise koosseisu poolt 1946. a. märtsis. Selle konkreetse tegevusprogrammi üksmeelse kinnitamisega tõendas taas kommunistide ja parteitute blokk, et ta on sangarliku nõukogude rahva vääriline esindaja, rahva, kes ei tunne võidetamatuid raskusi teel kommunistile.

Nõukogude rahva ennastsalgava töö ja bolševike partei õige poliitika tulemusena on sõja-järgse stalinliku viisaastaku põhiülesannet — taastada meie kodumaa sõjas kannatada saanud piirkonnad, taastada tööstuse ja põllumajanduse sõjaeelne tase ja seejärel ületada see tase enam või vähem tunduvas ulatuses — üliedukalt teostatud. Juba Oktoobrirevolutsiooni 30. aastapäeval 1947. a. 6. novembril võis sm. Molotov teatada, et NSV Liidu tööstustoodangu sõjaeelne tase on saavutatud. Aasta hiljem oli teraviljakultuuride kogusaak peaaegu niisama suur kui 1940. aastal. Ja möödunud aasta lõpul, nagu märkis sm. Malenkov oma kõnes Oktoobrirevolutsiooni 32. aastapäeval, ületas Nõukogude Liidu tööstustoodangu tase juba 50% võrra sõjaeelsed näitajad, olles samal ajal 2% võrra kõrgem viisaastakuplaanis ettenähtud tasemest 1950. aastaks.

Seesugune hoogus tõus ei iseloomusta ainult meie kodumaa tööstust. Sedasama tuleb öelda meie põllumajandusest, kaasa arvatud karjandus. Rohkempi — tõusu näeme Nõukogude elu kõigil aladel — teaduses (paljude uute masinate rakendamine ühiskondlikult kasulikuks tööks), kirjanduses, kunstis, muusikas (üha rohkem ideeliselt sügavaid ja kunstiliselt meisterlikke teoseid). See rõõmustav tõus on haaranud ka Nõukogudemaa hariduselu — kasvab õppijate arv nii üldhariduslikes koolides ja erialastes tehnikumides kui ka kõrgemais õppeasutustes. Tiheneb koolivõrk. Paraneb õpetuse ja kasvatus kvaliteet — õpilased omandavad ikka põhjalikumaid teadmisi ja oskusi, nende kommunistlik maailmavaade muutub ikka sügavamaks ja kindlamaks, nende kommunistlik käitumine — ikka järjekindlamaks, ikka printsiipiaalsemaks. Nõukogude kool pingutab kõiki jõude, et üha edukamalt täita bolševike partei juhatust kasvatada üles kommunismiehitajate uljas sugupõlv, kes on sügavalt haritud, aktiivne

ja reibas, kes ei karda raskusi võitluses kommunismi eest, olles valmis võitma kõik ja igasugused takistused.

Valimiseelses selgitustöös on praegu esmajärguliseks ülesandeks agitatsioon kommunistide ja parteitute stalinliku bloki saadikukandidaatide kasuks. See auväärne ja vastutusrikas ülesanne langeb eelkõige agitaatorite õlule. Ja kes õpetajaist, haridusalal töötajaist, poleks neil töö- ja elevusrohkeil päevil bolševistliku sõna ja osava sulega agitaatoriks! NSV Liidu Ülemnõukogu teise koosseisu valimiste ettevalmistamisel, nagu hiljem vabariiklike valimiste eelgi esinesid õpetajad väga tublilt, olgu siis tulise sõnaga agitaatoreina, agitpunktide algatusvõimeliste juhatajaina või arvukate valimiskomisjonide kohusetruude esimeeste, sekretäride ja liikmeina, pälvides üldist tunnustust. Seepärast, tehes kokkuvõtteid NSV Liidu Ülemnõukogu teise koosseisu valimiskampaania tulemustest meie vabariigis, kirjutas EK(b) Partei Keskkomitee sekretär sm. N. Karotamm:

„Nõukogude Eesti intelligents, eriti õpetajaskond, võttis väga aktiivselt osa valimiskampaania läbiviimisest. Seda tähtsat asjaolu ei saa märkimata jätta.“

Meie vabariik on selle nelja aasta kestel väga jõudsate sammudega edasi liikunud. Terve pea võrra on sirgunud samuti meie õpetajaskond — nii ideelis-poliitilise kui ka pedagoogilise ettevalmistuse mõttes. See on kindlaid tagatisi, et meie õpetajaskond võib ja suudab eelolevate valimiste ettevalmistamiseks veelgi tõhusamat tööd teha, sest kellele on palju antud, sellelt ka palju nõutakse, ütleb rahvasõna.

Kommunistide ja parteitute stalinliku bloki saadikukandidaatidele asetab nõukogude rahvas, meie bolševike partei suuri lootusi. Nad nõuavad, et saadikukandidaadid teeniksid ausalt nõukogude rahva huve, et nad seaksid alati rahva huvid kõrgemale isiklikest huvidest, et nad ei hälbiks kunagi nõukogude rahva teenimise õigelt teelt, et nad niihästi oma tööpostil kui ka rahvasaadikuina oleksid alati esiridades selle ajaloolise suurprogrammi täitmisel, mille esitas Nõukogude rahvaste tark juht seltsimees Stalin oma 9. veebr. 1946. a. kõnes.

Nõukogude rahvas hindab oma saadikuid nende ülitõsiste ja üllate nõuete seisukohalt, millest kõneles seltsimees Stalin NSV Liidu Ülemnõukogu esimese koosseisu valimiste eelõhtul kaksteist aastat tagasi. Agitaatorite austavaks ülesandeks ongi valijaile näidata, et kommunistide ja parteitute bloki saadikukandidaadid on tõepoolest kõige paremad ja kõige tublimad meie hulgast, et nad seisavad tõepoolest nende tõsiste nõuete kõrgusel, mis esitas seltsimees Stalin.

Meie õpetajad-agitaatorid sammugu selle suure ülesande täitjate esiridades! Siis pole kahtlust, et kõik valijad astuvad 12. märtsil nagu üks mees valimiskastide juurde ja hääletavad üksmeelselt kommunistide ja parteitute stalinliku bloki saadikukandidaatide poolt!

Suur rahvaste vabastaja.

(Nõukogude armee 32. aastapäevaks.)

Tänavu tähistab kogu nõukogude rahvas oma sangarliku armee, suure rahvaste vabastaja 32. aastapäeva. Kuulsusrikas, kogu maailma töörahva armastatud Nõukogude armee saab tänavu veebruaris 32-aastaseks! Uhkusega meenutab seda väljapaistvat sündmust iga Nõukogudemaa kodanik, noor ja vana. Uhkusega meenutavad Nõukogude armee sünnipäeva klassiteadlikud töölised kogu maailmas, sest nad teavad, et ta on rahvaste vabastaja, rahvaste vahelise rahu ja julgeoleku ustav kaitsja. Hirm ja kartus valdab aga vana maailma isandaid, sest nad teavad omakorda, et rahvaste vabastamine on ühendamatu kurnajate olemasoluga.

Et proletariaat vajab oma ajaloolise missiooni sooritamiseks omaenda armeed, oma relvastatud jõude, sellele viitasid korduvalt juba teadusliku sotsialismi geniaalsed rajajad Marx ja Engels. Keskkomitee üleskutses Kommunistide Liidule kirjutavad nad 1850. aastal, analüüsinud 1848. a. revolutsiooni õpetlikke kogemusi, et edukalt võidelda selle partei vastu, kes revolutsiooni võidu hetkest peale hakkab revolutsiooni reetma „... töölised peavad olema relvastatud ja organiseeritud“. Ja edasi samas küsimuses: „... töölised peavad tegema katset organiseeruda iseseisva proletaarse kaardiväena komandöridega ja oma kindralstaabiga...“

Kui nende sõnade õigsust kinnitasid igal sammul 1848. a. revolutsiooni õppetunnid, millal kapitalism tervikuna oli veel elujõuline ühiskondlik formatsioon, siis seda käskivam oli neid juhatusi silmas pidada pool sajandit hiljem, kui kapitalism astus oma kõrgeimasse, ent samas ka oma viimsesse arengufaasi — imperialismi epohhi. Imperialismi epohhis, millal kapitalism tervikuna on kaotanud iga-suguse õigustuse olemasoluks, millal tema vastuolud on omandanud ülima teravuse ja sügavuse, millal kodanlus on hambuni relvastatud, on proletariaadi võit mõeldamatu, kui tal pole omaenda relvastatud jõude. Seda hämmastavam on meenutada, et II Internatsionaali oportunistlikud liidrid unustasid sootuks need Marxi ja Engelsi ettenägelikud sõnad, kõneldes vaid üldsõnaliselt, deklaratiivseis lauseis riigivõimu vallutamisest proletariaadi poolt. Enamgi — II Internatsionaali omaaegsed hädajuhid olid üliagarad tembeldama blankismiks revolutsioonilise marksismi esindajate sõnavõtte, kus käsitleti proletariaadi relvastamise või koguni ainult proletariaadi relvastatud võitluse põhimõttelisi küsimusi. Seepärast pole midagi imestada, kui vene menševike väljapaistvaid juhte Georgi Plehhanov andis 1905. a. revolutsioonis Moskva relvastatud ülestõusule järgmise hinnangu: „Ei oleks pidanud haarama relvi.“

Nagu teada olid Lenin ja bolševikud Moskva detsembriülestõusu

hindamisel diametraalselt vastupidisel seisukohal. Lenini ja bolševike seisukoht oli:

„Vastuoksa, oleks pidanud haarama relvad otsustavamalt, energilisemalt ja pealetungivamalt, oleks pidanud rahvahulkadele selgitama, et võimatu on piirduda ainuüksi rahuliku streigiga ja et kartmatu ja halastamatu relvastatud võitlus on vajalik.“ (Lenin, Teosed, kd. X, lk. 50.)

Nagu kõigis muus marksismi põhiküsimustes olid bolševikud Leniniga eesotsas ka proletariaadi relvastamise, proletariaadile omaenda relvastatud jõudude loomise küsimuses ainsad revolutsioonilise marksismi kaitsjad ja edasiarendajad.

Proletariaadi relvastamist pidas Lenin juba 1905. a. kodanlik-demokraatlikus revolutsioonis väga oluliseks küsimuseks, mille lahendamisele ta pööras suurt tähelepanu. Lenin juhtis isiklikult relvade saatmist välismaalt Venemaale, kusjuures relvade tegelikku kohaletoometamist korraldasid partei vastutavad funktsionäärid.

Seltsimees Stalin toetas kogu hingest Lenini seisukohti proletariaadi relvastamise küsimuses. Esinedes Tiflisi tööliste miitingul tsaari oktoobrimanifesti väljakuulutamise päeval ütles seltsimees Stalin: „Mida meil on tarvis, et tõesti võita? Selleks on tarvis kolme asja: esiteks — relvastumist, teiseks — relvastumist, kolmandaks — veel ja veel kord relvastumist.“ (UK(b)P ajaloo lühikursus, lk. 82.)

Esimese vene revolutsiooni kogemused õpetasid bolševikke veelgi tõsisemalt suhtuma proletariaadi relvastamisse. Ja kui pärast 1917. a. juulidemonstratsiooni verist mahasurumist kodanlus koos oma eseridest ja menševikest kannupoistega tormasid proletariaadi ja bolševike kallale, oli viimastele päevselge, et edaspidi revolutsioon ei suuda võita rahulikul teel, vaid ainult vägivallega, et „revolutsiooni rahulik ajajärk on lõppenud — on saabunud mitterahulik ajajärk, heitluste ja plahvatuste ajajärk...“, nagu iseloomustas uut olukorda seltsimees Stalin partei VI kongressil.

Siitpeale töötab Lenini revolutsionäärigeenius pingeliselt proletariaadi relvastamise teoreetiliste ja praktiliste küsimustega, relvastatud ülestõusu taktikaliste üksikküsimuste ja strateegilise üldplaani väljatöötamisega. Selle suure töö ulatusest annavad tunnistust tema tööd, mis on kirjutatud vahetult Oktoobrirevolutsiooni eel, s. o. 1917. a. septembris ja oktoobris, nagu „Marksism ja ülestõus“, „Kõrvalseisja nõuanded“ jt.

Ja kui ristleja „Aurora“ oma tarmukate laskudega kuulutas Oktoobrirevolutsiooni ja seega ka uue ajastu algust, oli proletariaat Lenini ja Stalini juhtimisel tõepoolest relvastatud, oli Venemaa proletariaadil tõepoolest omaenda armee algidu — punakaardi salgad. Seepärast, silmas pidades ka muid olulisi tegureid, oligi Oktoobrirevolutsiooni võit mõlemas pealinnades nii kindlais kätes, samuti sellele järgnev nõukogude võimu triumfmarss, nagu nimetas Lenin

nõukogude võimu üliedukat levikut kogu Venemaal 1917. a. oktoobrist kuni 1918. a. jaanuari-veebruariini.

Mõistagi ei võinud Venemaa mõisnikud ja kapitalistid Oktoobri-revolutsiooni võiduga leppida, mis purustas nende ühiskondliku eksistentsi pühad alussambad põhjani, jätmata kivi kivi peale. Väheselgest. Oktoobri-revolutsiooni võit ajas samuti maruvihale välismaa kapitalistid, kes olid omal ajal tsaarivalitsuselt välja kaubelnud väga soodsad tingimused oma kapitalide mahutamiseks Venemaa tööstuse arvukaisse harudesse, kuid kelle ettevõtete ja aktsiate ees Oktoobri-revolutsioon ei tundnud õigustatult vähimatki aukartust. Kui siia lisada, et Oktoobri-revolutsiooni võit pani kihisema kogu maailma kapitalistid nagu sipelgapesa pärast südasuvist äikesevihma, siis on pikemata selge see „ideeline“ platvorm, mille alusel hakkas kiiresti kujunema sõjaline ja poliitiline koostöö Venemaa ja välismaa kapitalistide vahel noore Nõukogude vabariigi vastu, alates Oktoobri-revolutsiooni võidu esimestest päevadest.

Selles olukorras sai veelgi ilmsemaks, kui ettenägelikud ja õigeaegsed olid revolutsioonijuhtide Lenini ja Stalini pingutused proletariaadi relvastamisel. Sündmused näitasid varsti neile omase raudse loogikaga, mis ei võimalda kõrvalepõiklemisi, et oktoobrivõidu kaitsmine nõuab proletariaadilt võrratult suuremaid ja kestvamaid pingutusi kui Oktoobri-revolutsioon ise. Leninile ja Stalinile nagu ka kogu bolševike parteile oli päevselge, et ainult proletariaadi omaenda relvastatud jõud on säärase tõsise ajaloolise kutsumuse vääriksid.

Nii sündis uut tüüpi armee punakaardi tagasihoidlikest salkadest Oktoobri-revolutsiooni vaenlaste vastu peetava püha ja õiglase vabadussõja tules 32 aastat tagasi, astudes sealsamas täismehe eest välja Nõukogude rahvaste vabaduse ja sõltumatuse kaitseks. Temal, äsja-sündinud Punaarmee, polnud aega rahunautida lapseiga ja nooruki-aastaid, et normaalseis tingimuses kasvada, koguda jõudu ja omandada kogemusi. Ta sündis muistse vägilasena täis ammandamatut elujõudu ja hämmastavat tarmu ning sooritas uskumatuid sangaritegusid juba oma sünnipäeval — 23. veebr. 1918. aastal — Wilhelmi-Saksamaa veriste sissetungijate vastu, rebides tükkideks viimaste kaugeleulatuvad anastusplaanid ja võimaldades seega noorel Nõukogude vabariigil hinge tagasi tõmmata, et korraldada ridu ja koguda jõudu uuteks, sootu raskemateks lahinguteks revolutsiooni sise- ja välisvaenlastega.

Oktoobri-revolutsiooni juhid Lenin ja Stalin seisid Punaarmee hälli juures. Kuid nooruk vajas hoolt ja abi ka edaspidi, millest ei keeldunud kunagi Lenin ja Stalin, bolševike partei ega kogu nõukogude töörahvas. Ja ainult selle tõsise hoole ja abi tõttu suutiski noor Punaarmee edukalt lahendada raskeimadki ülesanded.

Lenini eestvõttel organiseeriti Töölise ja Talupoegade Kaitsenõukogu, kes juhtis kogu rinde varustamist inimeste, toiduainete, riiete,

jalanõude ja relvastusega. Siirdumine 1918. a. mais vabatahtlikkuse printsiibilt sundväeteenistusele tõi noore Punaarmee ridadesse sadu tuhandeid uusi sõjamehi tööliste ja töötavate talupoegade hulgast, nii et lühikese ajaga oli Punaarmees juba miljon meest. Kuid 1918. a. lõpul oli bolševike partei ja Nõukogude valitsus veendunud, et ees ootavad revolutsiooni veel suuremad ohud, et revolutsiooni sise- ja välisvaenlased koondavad jõude uuteks tõsisteks löökideks. Seepärast esitas Lenin sellal kogu maale ülesande:

„Meie otsustasime kevadeks luua miljonimehelise sõjaväe, nüüd vajame meie kolmemiljonilist sõjaväge. Meil võib olla see sõjavägi ja me saame ta.“ (UK(b)P ajaloo lühikursus, 1946, lk. 227.)

Kuid 1919. a. võitlusülesanded Kodusõja arvukail rindeil aetasid veelgi ulatuslikumaid nõudeid noore Punaarmee arvulisele koosseisule. Seepärast nõudis Lenin 1919. a., et Punaarmees peab olema 5 miljonit meest.

Väga suurt tähelepanu pühendas bolševike partei Punaarmee organisatsioonilisele ülesehitusele, tema väljaõppele ja poliitilisele kasvatusele. Partei VIII kongress 1919. a. märtsis tegeles spetsiaalselt Punaarmee organisatsiooniliste ja poliitilise kasvatustöö küsimustega, sest Leninile ja Stalinile oli selge, et Trotski vaated ega nn. „sõjaväelise opositsiooni“ seisukohad ei saa olla aluseks tõeliselt tugeva ja löögivõimsa armee loomisel. Kongress andis tugeva löögi Trotskile ja mõistis samuti hukka nn. „sõjaväelise opositsiooni“ eksivaated, kes kaitses partisaanluse jäänuseid sõjaväes ja võitles regulaarse Punaarmee loomise vastu, sõjaväeliste spetsialistide kasutamise ja selle raudse distsipliini vastu, milleta sõjavägi ei saa olla tõeliseks sõjaväeks.

Vaieldes „sõjaväelise opositsiooni“ vastu ütles seltsimees Stalin partei VIII kongressil:

„Emb-kumb, me kas loome tõelise tööliste ja talurahva, peamiselt talurahva rangesti distsiplineeritud sõjaväe ja suudame kaitsta vabariiki või hukkume.“ (UK(b)P ajaloo lühikursus, 1946, lk. 232.)

Kongress võttis vastu Lenini ja Stalini seisukohad Punaarmee organiseerimise küsimustes, millega rajati kindlad alused Punaarmee edaspidisele edule. Kongress otsustas samuti luua Punaarmee Poliitilise Peavalitsuse, mis etendas suurt osa Punaarmee võitlejate ja ohvitseride ideelis-poliitilisel kasvatamisel.

Olles proletariaadi, ainsa lõpuni revolutsioonilise klassi relvastatud jõuks, ületas noor Punaarmee oma arvukaid vaenlasi eesmärgi ülevõidusele, mille nimel ta võitles ja verd valas, oma ajaloolise missiooni õigsuselt ja vastutusrikkuselt kui ka vapruselt ja sangarlikkuselt ning oma taktikaliste võtete ja operatiivplaanide originaalsuselt. Punaarmee poolel oli rahvahulkade poolehoid ja toetus, Punaarmee samme juhtisid revolutsioonigeeniused Lenin ja Stalin. Kõige selle tõttu sooritas ta Kodusõja ja välismaise interventsiooni aastail maa-

ilma-ajaloolise sangariteo, päästes nõukogude korra, Oktoobrirevolutsiooni lapse vene ja rahvusvahelise kodanluse küüsi. See andis kogu inimkonna ajaloole sootu kiirema käigu, sootu nähtavama eesmärgi, sest Oktoobrirevolutsiooni võit ja selle võidu sangarlik kaitsmine polnud üksi Nõukogude rahvaste asjaks ja ürituseks — see oli ühtlasi kogu maailma töörahva võit, ajaloo-arengu võit. Ent see oli samas ka paratamatult kogu maailma kodanlusele tõsiseimaks lüüasaamiseks, asendamatuks kaotuseks. Vana maailma poliitikud ja „sõjaasjatundjad“ demonstreerisid kogu maailmale, et nende nüri ja kodanlikult piiratud aju ei suuda mõista proletariaadi loodud uut tüüpi riiki ega uut tüüpi armeed.

Punaarmee võit võttis rahvusvaheliselt kodanluselt pikemaks ajaks isu toppida oma kärssa nõukogude aeda, nagu väljendas väga tabavalt seltsimees Stalin partei XVII kongressil. Nõukogude rahvas sai rahu, mida ta nii hädasti vajab oma elu ehitamiseks kommunismi kindlale alusmüürile. Nõukogude rahvas bolševike partei juhtimisel rakendas kogu oma ammendamatu jõu ja leegitseva energia selle maailma-ajaloolise eesmärgi kättevõitmiseks, kokkumata tagasi mistahes raskuste ees ja võites oma raudse tahtega ning ennastalgava tööga kõik takistused. Ta sammus sangarina vääramatut eduteed, jättes kaugele seljataha kunagise tsaari-Venemaa metsikuse ja mahaäämuse.

Neil sotsialistliku ülesehitustöö pingerohkeil aastail muutus tundmatuseni ka Punaarmee: ta kasvas arvult ja sõjaliselt meisterlikkusest, ta õppis väsimatult oma sotsialistliku kodumaa kaitsmise üllast kunsti. Nõukogude tööstuse võimas tõus andis Punaarmeele täiesti kaasaegse sõjatehnilise baasi. Punaarmee seisis valvsalt nõukogude rahva rahuliku loova töö kaitsel, pidades teraselt silmas seltsimees Stalini sõnu partei XVII kongressil: „NSV Liit ei kavatse kedagi ähvardada või — veel vähem kellelegi kallale tungida. Me oleme rahu poolt ja kaitseme rahu. Kuid meie ei karda ähvardusi ja oleme valmis vastama löögiga sõjaõhutajate löögile.“ (J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 387.)

Igähele, kes tahtis ausalt ja õiglaselt hinnata nõukogude võimu sise- ja välispoliitikat, oli ilma pikemata selge nende seltsimees Stalini sõnade siirus ja sügav tähendus. Kuid rahvusvahelise imperialistliku kodanluse nina-nõel ei kuulu säärase inimeste hulka. Nad kippusid unustama 1918. ja 1919. a. valusaid õppetunde. Nad hakkasid agarasti sepitsema uusi jaburaid plaane Nõukogudemaa vastu, püüdes tema arvel kui mitte lahendada, siis vähemalt pehmenada oma koduseid asju, mis olid läinud lausa keerdu ja sassi. Müncheni õllekeldrist leidsid nad jefreitorist Hitleri, kes nende arust pidi olema väga kohane imperialistide räpaste plaanide teostamiseks. Nii valmis rahvusvahelise kodanluse teine suur vandenõu sotsialismimaa vastu. Sündmused näitasid varsti, et rahvusvaheline kodanlus polnud aja-

loost midagi õppinud. Ta ei võtnud kuulda ka seltsimees Stalini asjalikku hoiatust, mille ta tegi XVII parteikongressi kõnetoolilt: „Vaevalt võib kahelda, et teine sõda NSV Liidu vastu viib kallale-tungijate täieliku lüüasaamiseni, revolutsioonini paljudes Euroopa ja Aasia riikides ja nende riikide kodanlaste ning mõisnike valitsuste purustamisele.“ (J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 383.)

Kui rahvusvaheline kodanlus polnud midagi ajaloost õppinud, siis polnud ta ka midagi unustanud oma vihast sotsialismimaa vastu. See pime viha tumestas tema niigi tõntsi pilku, et näha Nõukogude Liidu tõelikke edusamme ja tõelikku suurust, et mõista Nõukogude armee jõu ja võitmatuse aluseid.

Kuid Nõukogude armee ei viivitanud hetkekski, et jagada Hitleri ja tema käsilaste armeedele tõsiseid lööke, kui need tungisid reetlikult nõukogude kodumaa kallale. Õige varsti tuli Hitleril ja tema kambameestel veenduda, et välksõja plaan on idas täielikult nurjunud. Kuid need olid alles õied, nagu ütleb vanasõna, — viljad ootasid ees. Neiks viljadeks olid Stalingrad ja Kursk, Kiiev ja Minsk, Doonau ja Oder, Viin ja Berliin.

Nõukogude armee võit oli täielik. Tema vaenlased said teenitult karmi, ent õiglase karistuse — nad purustati ja sunniti tingimusteta alla andma.

Nõukogude armee tõestas teiskordselt kogu maailmale, et ta on bolševike partei ja nõukogude korra vääriskasvandik, et ta jääb lõpuni truuks oma rahvale ja suudab ning oskab kaitsta Nõukogude rahvaste vabadust ja sõltumatust, Oktoobrirevolutsiooni võite ja sotsialismi olevikku ning tulevikku kogu maailmas.

Sest tõepoolest — nõukogude rahva ja tema sangarliku armee võit Teises Maailmasõjas ei tähendanud üksnes nõukogude kodumaa piiride puhastamist hitlerlikust rämpsusust, vaid ka vennalikku abi Euroopa ja Aasia rahvaile võõramaisest rõhumisest vabanemiseks. Nõukogude armee, jäädes truuks oma üllale rahvaste vabastaja kutsumusele, viis auga ellu seltsimees Stalini sõnad, mis ta lausis meie armee võitlejatele 1941. aasta 7. nov.:

„Teile vaatab kogu maailm kui jõule, kes suudab hävitada saksa vallutajate röövparved. Teile vaatavad Euroopa orjastatud rahvad, kes on sattunud saksa röövvalutajate ikke alla, kui oma vabastajaile. Teile on langenud suur vabastamississioon. Olge siis selle missiooni väärilised!“ (J. Stalin, Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, Tallinn, 1946, lk. 35.)

Nõukogude armee vabastamississiooni viljana võrsusid rahvademokraatia maad Euroopas ja Aasias, Nõukogude armee hiilgava võidu otseseid tagajärgi on suure hiina rahva vabanemine feodaalseist kammitsaist ja välismaa finantskapitali peremehetsemisest.

Maailma poliitiliste jõudude kaalukauss vajus nende murranguliste sündmuste tõttu otsustavalt sotsialismi- ja demokraatialeeri poolele.

Imperialismileer jäi nõrgemaks kui ealeski varem. Seltsimees Stalini ennustuslikud sõnad, mis ta lausus partei XVII kongressil, täitsid täies ulatuses.

Nõukogude rahva ja tema armee võrreldamatu sangaritegu Teises Maailmasõjas täitis uhkusega kogu maailma töörahva südamed. Austus ja lugupidamine nõukogude rahva ja tema sangarliku armee vastu muutus veelgi sügavamaks ja tungis veelgi kaugemale rahvahulkadesse. Nõukogude armee kui suure rahvaste vabastaja kuulsus ei tundnud riigi- ega keelepiire oma võidumarsil üle maailma.

Rahvaste lugupidamine ja austus on aga väga kallis asi, õpetab seltsimees Stalin. Ja kui tänapäeval sõjahüsteeria sogane laine uhab vana maailma pehkinud kaldaid, kui paadunud reaktionäärid sepiitsevad taas vandenõu suure sotsialismimaa vastu, siis teevad nad seda ainuüksi oma nimel ja arvel — maailma rahvad ei võta osa sellest häbiväärsest üritusest. Enamgi — nad võitlevad energiliselt ja üha organiseeritumalt selle uue hulluse vastu, et lüüa see eos.

Nõukogude rahval ja tema armeel on meeldiv teada, et kogu maailma töötajad oma kommunistlike parteide juhtivate seltsimeeste suu läbi deklareerisid kindlalt ja kõigile kuuldavalt, et ühegi maa töörahvas ei hakka sõdima sotsialismimaa vastu, aga kui imperialistid siiski peaksid uue maailmasõja valla päästma ja kui Nõukogude armee vaenlase vägesid jälitades jõuab nende maade territooriumile, tervitavad nad teda nagu oma vabastajat. Nõukogude rahvas ja tema armee teavad, et rahvaste ühtse tahte vastu on imperialistid võimetud. Neil on elavalt meeles seltsimees Malenkovi sõnad Oktoobri-revolutsiooni 32. aastapäeval:

„Kas võib olla mingisugust kahtlust selles, et kui imperialistid päästavad valla kolmanda maailmasõja, siis on see hauaks mitte enam üksikutele kapitalistlikele riikidele, vaid kogu maailma kapitalismile.“

Nõukogude armee on Suure Oktoobri-revolutsiooni laps. Revolutsioonigeeniused Lenin ja Stalin on tema õpetajad ja kasvatajad. Marksismi-leninismi kõikevõitev teadus on ka Nõukogude armee eluseaduseks. Selle lipu all on Nõukogude armee võitnud minevikus, selle lipu all võidab ta kindlasti ka tulevikus.

Kultuurirevolutsiooni võit.

(30 aastat kirjaoskamatuse likvideerimise dekreedid allakirjutamisest.)

K. UMBLEJA.

Tsaari-Venemaa hariduspoliitika üheks nurgakiviks oli põhimõte, et mida pimedam ja harimatum on rahvas, seda kergem on rahvast valitseda ja ekspuuteerida. Säärase „hariduspoliitika“ tulemusena oli tsaari-Venemaa kultuuri arenemises äärmiselt maha jäänud.

Nõukogude valitsuse poolt 1920. a. korraldatud rahvaloenduse andmed näitasid, et kogu rahvastikust ligikaudu 70% oli kirjaoskamatu. Riigi ida- ja põhjaosades elunevate rahvaste kirjaoskus oli aga hoopis madal.

Et Nõukogude valitsus sai tsaaririigilt pärandusena rahvastiku, kelle kultuuri- ja tsivilisatsioonitase oli äärmiselt madal, siis karjusid nõukogude korra verivaenlased kõigis maades, alates mõisnikest ja kapitalistidest ning lõpetades menševike ja igasuguste muude oportunistidega täiest kõrist, et maal, kus puudub teatud kultuuri- ja tsivilisatsioonitase, ei saa mõeldagi sotsialismi ülesehitusele. V. I. Lenin andis kõigile taolistele kisakõrvidel väärika vastulöögi oma kuulsas artiklis „Meie revolutsioonist“.

V. I. Lenin kirjutas: „Sotsialismi rajamiseks — ütlete teie — on vaja tsivilisatsiooni. Väga hea. Aga miks me ei võinud esmalt luua oma maal niisuguseid tsivilisatsiooni eeldusi, nagu mõisnike minemakihutamine ja Venemaa kapitalistide minemakihutamine, pärast seda aga juba alustada liikumist sotsialismi poole?“¹

Praegu, millal me oleme üles ehitanud sotsialismi ja teostame järkjärgulist üleminekut sotsialismilt kommunismile, pole enam tarvis tõestada, et õigus on V. I. Leninil, aga mitte kellelgi teisel.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon kihutas Venemaalt minema mitte ainult mõisnikud ja kapitalistid, kõrvaldades takistused rahva-
hariduse arenemise teelt, vaid ta kutsus ka esile tööliste ja talupoegade hulkades tungiva vajaduse hariduse ja teadmiste järele.

V. I. Lenini ja J. V. Stalini ning bolševike partei kutsel tulid sajad tuhanded tööliised ja talupojad aktiivselt osa võtma riiklikust ehitustööst, rahvamajanduse juhtimisest ja maa poliitilisest elust. Kõik see tõstis paratamatult esile edasilükkamatu vajaduse — lahendada töötavate hulkade alghariduse saamise küsimus. Selle küsimuse lahendamise oli pakiline, poliitiliselt ülitähtis ja seisis esmajoones kirjaoskamatuse likvideerimises täisealiste hulgas.

Ulatuslik töö kirjaoskamatuse likvideerimise alal algas kohe pärast Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu, kuid kapitalistlike riikide sõjaline interventsioon noore Nõukogude riigi vastu selle kuku-

¹ V. I. Lenin. Valitud teosed, kd. II, lk. 690. Tallinn, 1946.

tamiseks, mida toetasid mässudega kontrrevolutsioonilised jõud Venemaal, ei võimaldanud töörahva valitsusel küllaldaselt rahuldada töötavate hulkade kultuurilisi nõudeid ja vajadusi.

Kui 1919. aastal I ülevenemaalisel koolivälise hariduse alal töötajate kongressil V. I. Lenin rõhutas vajadust energiliselt võidelda kirjaoskamatusena ning kasutada iga raamatut, mis leidub raamatukogudes, rahvahariduse tõstmiseks, siis tekitas see suurt elevust kirjaoskamatusena likvideerimisel ja andis sellele tööle suure hoo. Kuid sees Kodusõja, nälja ja majanduselu laostumisega tekkis siin suuri raskusi.

Et niisugustes rasketes tingimustes kergendada töötavatel hulkadel kirjaoskuse omandamist, oli vaja rakendada erilisi riiklikke abinõusid. Sääraseks riiklikuks abinõuks oli V. I. Lenini poolt 26. detsembril 1919. aastal allakirjutatud „Dekreet kirjaoskamatusena likvideerimiseks Venemaa Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi rahvastiku hulgas“.

Selle dekreeidi esimeses punktis öeldakse: „Kogu vabariigi rahvastik 8 kuni 50 aasta vanaduses, kes ei oska lugeda või kirjutada, on kohustatud õppima kirjaoskust soovikohaselt ema- või vene keeles. Õpetamine toimub riiklikes koolides, niihästi olemasolevais kui ka kirjaoskamatu rahvastiku jaoks asutatavais, vastavalt Hariduse Rahvakomissariaadi plaanidele“²

See dekreet nägi ette kirjaoskuse õpetamist mitte ainult täisealistele, vaid ka lastele ja oli tegelikult nõukogude võimu esimeseks riiklikuks aktiks üldise kohustusliku õpetamise alal, kuna Kodusõja olukorras puudusid materiaalsed võimalused kui ka vastavad kaadrid üldise kohustusliku alghariduse teostamiseks.

Vastavalt dekreedile toimub õpetamine riigi kulul. Dekreeidi 5. punkti alusel lüheneb palgatöölistel kogu õppimisaja kestusel tööpäev 2 tunni võrra, kuna täielik palk säilitatakse.

Dekreediga antakse Hariduse Rahvakomissariaadile ja selle kohalikele organeile õigus rakendada töökohustuse korras kõik kirjaoskajad, kes ei ole mobiliseeritud Punaarmeesse, kirjaoskamatusena õpetamiseks. Samuti võis ka kirjaoskamatusena õpetamise otstarbel kasutada rahvamaju, klubisid, kirikuid, eramaju ja vastvaid ruume vabrikuis ja käitistes.

Dekreet andis õiguse võtta kriminaalkorras vastutusele neid, kes tõrguvad või takistavad dekreeidi elluviimist.

Seda dekreeti nimetatakse õigusega kirjaoskamatusena likvideerimise leninlikuks dekreediks.

Dekreet näitab väga ilmekalt, et kirjaoskamatusena likvideerimine oli tähtsamaid ja pakilisemaid ülesandeid, mille lahendamiseks polnud võimalik kasvatada töötavaid hulki teadlikeks Nõukogude riigi kodanikeks, sotsialismi aktiivseiks ehitajaks. V. I. Lenin rõhutas kor-

² „Izvestija“, 30. dets. 1919.

duvalt, et kirjaoskamatul maal ei ole võimalik ehitada kommunistlikku ühiskonda.

Lenini poolt allakirjutatud kirjaoskamatuse likvideerimise dekreet kutsus töötajate hulgas esile entusiasmipuhangu ja andis kirjaoskamatuse likvideerimise tööle tohutu suure organisatsioonilise hoo ning ulatuse.

Oli vaja seda tööentusiasmi ja hoogu vastavalt suunata. Tekkis vajadus vastava juhtiva ja organiseeriva keskuse järele. Rahvakomisaride Nõukogu dekreediga 19. juulil 1920. aastal loodi Hariduse Rahvakomissariaadi juurde niisugune keskus — Ulevenemaaline Erakorraline Komisjon Kirjaoskamatuse Likvideerimiseks.³

Pärast Ulevenemaalise Erakorralise Komisjoni loomist kirjaoskamatuse likvideerimiseks arendati kõigis kubermangudes ulatuslikku agitatsiooni ajakirjanduses, anti välja üleskutseid, lendlehti, plakateid ja loosungeid kirjaoskamatuse likvideerimise populariseerimiseks. Kirjaoskamatuse likvideerimiseks kulutas Nõukogude riik suuri summasid, kirjastati vajalikke õpikuid ja näitlikke õppevahendeid. See kõik andis häid tulemusi ning kirjaoskamatuse likvideerimine kulges edukalt ja ulatuslikult.

Suurt tähtsust kirjaoskamatuse likvideerimise hoogustamisel omavad V. I. Lenini juhendid, mis ta andis oma artiklis: „Lehekülgi päevikust“, „Kooperatsioonist“ ja „Pigem vähem, aga paremini“.

Artiklis „Lehekülgi päevikust“, mis avaldati 4. jaanuaril 1923. aastal, V. I. Lenin näitab, et esmajärjekordseks ülesandeks rahvale alghariduse andmise hoogustamisel on suurendada riigi eelarve summasid selleks otstarbeks.

Seltsimees J. V. Stalin, arendades edasi V. I. Lenini ideid sotsialistliku kultuuri ehitamisest, innustas ja organiseeris nõukogude rahvast neid ellu viima. Seltsimees J. V. Stalin kriipsutas alla, et töötavate hulkade kultuurilise taseme tõstmise esmajärjekordseks ülesandeks on kirjaoskamatuse likvideerimine, sest kirjaoskus moodustab „iga kultuurilise aluse“.

Kirjaoskamatuse likvideerimisele ja rahvale alghariduse andmise küsimustele osutas seltsimees J. V. Stalin isiklikult suurt abi ja tähelepanu. Seltsimees J. V. Stalini hoolitsusel määratakse kirjaoskamatuse likvideerimiseks vajalikud summad, tõmmatakse kaasa töö tõhustamiseks massiorganisatsioonid: kommunistlikud noored, ametiühingud, üliõpilaskond jt. Vabariiklikku ühingut „Maha kirjaoskamatus!“ asub juhtima M. I. Kalinin, kes etendas väga tähtsat osa kirjaoskamatuse likvideerimisel. M. I. Kalininil on ülisuured teened võitluses meie maa rahvastiku kultuuritaseme tõstmise eest.

Samuti osutas kirjaoskamatuse likvideerimisele suurt tähelepanu ja abi N. K. Krupskaja. Paljude aastate vältel tegutses N. K. Krupskaja kirjaoskamatuse likvideerimise töö juhtimise ja praktiliste küsi-

³ „Izvestija“, 24. juunil 1920.

muste lahendamiseks. Ta hoolitses vastavate kaadrite ettevalmistamise, õpikute, meetodiliste juhendite ja näitlikkude õppevahendite väljaandmise eest. Ta hoolitses kõige selle eest, et õppetöö kirjaoskamatusel likvideerimisel võis kulgeda normaalselt ja edukalt. Otsustavaks ja põhiliseks printsiibiks kirjaoskamatusel likvideerimise alal luges N. K. Krupskaja õppetöö sidumist kommunismi propaandaga, s. o. õpetada inimesi mitte ainult kirjaoskajaks, vaid ka teadlikeks ja aktiivseks kommunistlikel eesmärkidel.

Selle suure tähelepanu ja hoolitsuse tulemusena, mida osutasid kirjaoskamatusel likvideerimisele V. I. Lenin ja J. V. Stalin, bolševike partei ja Nõukogude valitsus, loodi Nõukogudemaal kümned tuhanded kirjaoskamatusel likvideerimise punktid (likpunktid), kus miljonitele inimestele õpetati kirjaoskust. Kuid see töö edenes siiski visalt, osutus raskeks, nagu V. I. Lenin oli seda ette näinud, ning selletõttu oli tarvis, et töötajate hulgad ise sellest tööst kinni haaraksid.

Pärast UK(b)P XV kongressi, millal meie sotsialistlik tööstus hakkas väga hoogsasti kasvama ning samuti hakkas arenema ka põllumajanduse kollektiviseerimine, sai töötavate hulkade kirjaoskuse vajadus eriti tuntavaks. Kirjaoskamatus muutuks piduriks, mis takistas meie edasiliikumist sotsialismi ehitamisel.

Tööaktiivsuse tormiline tõus, mis algas esimesel stalinlikul viis-aastakul, ja tööliste edutamise administratiiv-majanduslikule ja parteilis-poliitilisele tööle, esitasid kõrgendatud nõudmisi kirjaoskuse ja hariduse alal.

Kirjaoskamatusel likvideerimise kiirendamine ja ühtlasi ka ettevalmistustöö üldise kohustusliku alghariduse sisseseadmiseks muutus esmajärjekordeks poliitiliseks ülesandeks. Selle ülesande kiiremaks lahendamiseks organiseeris partei töötajate hulgad. Algas kultuurirünnak, millest kohalike parteiorganisatsioonide juhtimisel osa võtsid kommunistlikud noored, ametiühingud ja teised massiorganisatsioonid. Samuti lülitusid kultuurirünnakusse klubid, rahvamajad, raamatukogud, lugemistared, kesk- ja kõrgemad koolid. Näiteks lülitus Saraatovi kommunistliku ülikooli üliõpilaskond ja õppejõud sajabrot-sendilisel kirjaoskamatusel likvideerimise tööle. Kultuurirünnaku algatajaks ja eesrinnas sammujaks olid kommunistlikud noored, kes innustasid ja tõmbasid kaasa töörahva laiu hulki.

Õpetajad, omades suuri kogemusi õpetamise alal, osutasid tõhusat abi kirjaoskamatusel likvideerimise rünnaklastele meetodiliste nõuannete ja näpunäidetega. 1930. aastal õpetati enam kui 10 miljonit kirjaoskamatut. Partei XVI kongressiks oli kirjaoskajate protsent meie rahvastiku hulgas tõusnud 62,6%, kuna revolutsiooneelisel Vene-maal oli see vaid 33%.

Kuid kirjaoskamatusel täielik likvideerimine on teostatav ainult siis, kui ellu viiakse üldine kohustuslik algharidus.

Pärast seda, kui rahvastiku hulgas oli tehtud hiiglatöö kirjaoska-

matuse likvideerimise alal, ja meie sotsialistliku majanduse kiire arenemise tulemusena olid loodud kõik vajalikud eeldused, püstitas seltsimees J. V. Stalin partei XVI kongressil ülesande siirduda kohustuslikule algharidusele, rõhutades „... et niisugune üleminek tähendaks otsustavat sammu kultuurirevolutsioonis“.⁵

ÜK(b)P XVI kongress võttis vastu selle seltsimees J. V. Stalini ettepaneku ja see ülesanne teostati.

Üldise kohustusliku alghariduse sisseseadmisega ja hoogsa töö tulemusena kirjaoskamatus likvideerimise alal täisealiste hulgas tõusis kirjaoskajate protsent järsult, ja 1933. aasta lõpuks moodustas see 90% kogu rahvastikust.⁶

Oleks ekslik arvata, et kirjaoskamatus likvideerimine, mis omas suurt ühiskondlik-poliitilist tähtsust, kulges rahulikult, sujuvalt. Ei, see toimus terava klassivõitluse olukorras, kus igasugused kontrrevolutsionärid ja rahvavaenlased katsusid seda igati takistada ja lüüa bürokratismi umbrohuga, püüdes eraldada kirjaoskamatus töö teistest kultuurharidusliku töö vormidest.

Kesk-Aasia vabariikides aga muhamediusu vaimulikud tegid kõik, et takistada naistel kirjaoskuse omandamist ja samuti ka tütarlaste koolisaatmist.

Kõik kontrrevolutsionäärade sepitsused kirjaoskamatus likvideerimise nurjaajamiseks aga paljastati ja purustati.

ÜK(b)P XVII kongress 1934. aastal seadis ülesandeks lõplikult likvideerida kirjaoskamatus ja vähene kirjaoskus kui kapitalistliku korra igand meie maa täisealise rahvastiku hulgas.

Partei kongressi selle otsuse realiseerimisele asusid energiliselt Hariduse Rahvakomissariaadi organid, kultuurhariduslikud asutused, kommunistlikud noored ja ametiühinguorganisatsioonid.

N. K. Krupskaja isiklikult töötas välja vajalikke programme, õppeplaanid, meetodilisi juhendeid ja taotles, et täiskasvanute koolide õppeplaanidesse oleks lülitatud praktilisi, meie poliitilise ja majandusliku eluga seoses olevaid õppeaineid.

Pärast partei XVII kongressi, seoses Stalinliku Konstitutsiooni projekti üldrahvaliku arutlusega ja uue konstitutsiooni kehtestamisega ning NSV Liidu Ülemnõukogu, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogude ja kohalike töörahva saadikute nõukogude valimistega tekkinud ühiskondlik-poliitiline aktiivsus rahvahulkades soodustas kirjaoskamatus likvideerimise lõpuleviimist. Agitaatorid, propagandistid ja õpetajad arendasid valimisjaoskondades hoogsalt tööd kirjaoskamatus õpetamise alal.

Kõige selle tulemusena kirjaoskamatus meie maal likvideeriti, mis-

⁴⁻⁵ J. Stalin, ÜK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne XVI kongressile. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn, 1946, lk. 48.

⁶ J. Stalin, Leninismi küsimusi, RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn, 1945, lk. 406.

pärast võib öelda, et partei XVIII kongressiks kirjaoskamatus küsimus Nõukogude riigis oli lahendatud.

Aastate vältel tehtud pingsa töö tulemused Lenini poolt allakirjutatud dekreedide sätete elluviimiseks kirjaoskamatus likvideerimisel ja kultuurirevolutsiooni teostamisel leidsid peegeldust Nõukoogude Liidu rahvaste suure juhi ja õpetaja seltsimees J. V. Stalini hiitavas aruandekõnes UK(b)P XVIII kongressil. Seltsimees J. V. Stalin ütles: „Mis puutub rahva kultuurilisse olukorda, siis selle tõus pidas sammu rahva ainelise olukorra tõusuga. Rahva kultuurilise arenemise seisukohast oli aruandeaeg tõelise kultuurirevolutsiooni periood“.⁷ UK(b)P XVIII kongress püstitas seltsimees J. V. Stalini algatusel ülesande — teostada kolmanda viisaastaku vältel üldine kohustuslik 7-aastane haridus.

Saksa fašistide poolt nõukogude rahvale pealesunnitud sõda takistas selle ülesande lahendamist. Nüüd sõjajärgsel viisaastakul lahendab Nõukogude riik edukalt seda ülesannet. Praegu õpib Nõukogude Liidu alg- ja keskkoolides ning tehnikumides enam kui 34 miljonit noort.

Alaliselt hoolitsedes nõukogude rahva kultuurilise tõusu eest püstitas seltsimees J. V. Stalin partei XVIII kongressil suure eesmärgi, ta ütles: „Me tahame teha kõik töölisel ja kõik talupojad kultuurseteks ja haritud inimesteks ja me teeme seda aja jooksul“.⁸ See tähendab, et, teostades järk-järgulist üleminekut sotsialismilt kommunismile, loob partei kõik tingimused selleks, et samm-sammult kaotada vahe vaimse ja füüsilise töö vahel, et pidevalt kasvaksid meie sotsialistliku intelligentsi kaadrid, et pidevalt tõuseks ja õitseks meie sisult sotsialistlik ja vormilt rahvuslik kultuur.

Ajalooliselt lühikese ajaga muutus NSV Liit bolševike partei juhtimisel mahajäänud agraarmaast kõrgesti arenenud ja võimsaks sotsialistlikuks tööstusmaaks. Rööbiti rahvamajanduse ümberkujundamisega teostati NSV Liidus ka kultuurirevolutsioon. Praegu, 30. aastat pärast kirjaoskamatus dekreedide avaldamist, võime julgelt öelda, et Lenini poolt püstitatud ülesanne on aega lahendatud — NSV Liit on täieliku kirjaoskusega maa. Kõigis 16 liiduvabariigis on saavutatud sotsialistliku kultuuri seninähtamatu õitseng.

Mahajäänud piirimaade — Kaug-Põhja ja Kesk-Aasia kultuuriline mahajäämus on likvideeritud tänu stalinlikule rahvus- ja kultuuripoliitikale. Kaug-Põhja rahvaste evenkide, nenetside, nakaide ja teiste hulgas, kellel 30 aastat tagasi puudus isegi oma kirjakeel, on nüüd loodud oma intelligents, kes töötab edukalt kirjanduse, kunsti, teaduse ja tehnika aladel.

Kesk-Aasia nõukogudevabariikides on loodud teaduste akadeemiad, riiklikud ülikoolid, kümneid kõrgemaid ja sadu erialalisi keskõppe-

⁷ J. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 516.

⁸ J. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 534.

asutusi, teaduslikke uurimisinstituute, kus valmistatakse ette kohalikust rahvusest intelligentsi, kes käsikäes vene nõukogude intelligentsiga lahendab suuri ja vastutavaid ülesandeid kommunismi üleshitamisel.

Samal ajal kui Nõukogude Liidus stalinliku rahvaste sõpruse ja vastastikuse abistamise poliitika alusel on teostatud kultuurirevolutsioon ja on saavutatud sotsialistliku kultuuri õitseng, toimub kapitalistlikes maades kultuuri mandumine.

Ameerika Ühendriikides on praegu täisealise rahvastiku hulgas enam kui 20 miljonit kirjaoskamatu. Enam kui 6 miljonil lapsel Ameerika Ühendriikides puudub kooliskäimise võimalus. Inglise, Prantsuse ja teiste imperialistlike riikide asumaades on miljoneid kirjaoskamatuid, keda peetakse pimeduses ja harimatuses selleks, et neid oleks kergem rõhuda ja ekspluateerida.

NSV Liidus on teostatud kultuurirevolutsioon. Nõukogude kultuur on kõige eesrindlikum ja kõige progressiivsem kultuur maailmas, kuna ta on rajatud Lenini-Stalini surematutele ideedele. Kuid siiski leidub ka Nõukogude rahvaste, sealhulgas ka Nõukogude Eesti rahva hulgas inimesi, kelle teadvuses on säilinud veel kodanliku kultuuri igandeid, väärarvamusi, ebausku ja ebakriitilist suhtumist manduvasse kodanlikku kultuuri. Need igandid ja väärarvamusel takistavad meie tööd sotsialismi-kommunismi ehitamisel.

Meie koolide ja kultuurhariduslike asutuste, kultuurimajade, klubide, rahvamajade ja raamatukogude ülesandeks on õigesti organiseerida ja suunata õppe- ning enesearendamistööd, et see toimuks bolševistliku parteilisuse printsibil, kõrgel ideelisel ja poliitilisel tasemel. Ainult sel tingimusel annab see töö vajalikke tulemusi. Ainult sel tingimusel on võimalik edukalt võidelda kodanliku ideoloogia iganditega, mis on säilinud meie inimeste teadvuses, ning kasvatada meie inimestes nõukogude patriotismi õilsat tunnet ja piiritut ustavust suurele Stalinile, bolševike parteile ja Nõukogude kodumaale.

Seitsmeaastase koolikohustuse täitmisest Eesti NSV-s.

M. SAARI.

Seoses Eesti NSV kümnenda aastapäeva tähistamisega on Eestimaa Kommunistlik (bolševike) Partei ja Nõukogude Eesti valitsus seadnud vabariigi kõigi haridustöölise ette uue, austava ülesande — alata ettevalmistustöid üleminekuks lähemal aastail üldisele kohustuslikule keskharidusele Eesti NSV-s.

Kommunismi kiirema teostamise üheks eeltingimuseks on iga tema

tulevase liikme tubli haridus ja hea kasvatus. Sellepärast ongi bolševike partei ja Nõukogude valitsus loonud avarad võimalused ning soodsad tingimused rahvahulkade haridustaseme tõstmiseks, on kehtestanud üldise seitsmeaastase koolikohustuse ja juba käesoleval aastal püstitanud nõude koolikohustuse laiendamiseks üheteistkümnenele aastale.

Üldise kohustusliku keskhariduse ellurakendamise esimeseks ettevalmistustööks on aga praegu kehtiva seitsmeaastase koolikohustuse 100%-line täitmine.

Kuigi Eesti NSV-s on käesoleva õppeaasta esimesel poolal kohtadelt saadud operatiivandmete järgi saavutatud koolikohustuse täitmise näitavuks 99,7% (1. dets. 1949. a.), esineb siiski nii mõneski maakonnas, nagu ilmnes õppejõudude jaanuarikuu nõupidamiste ettekandeist, veel koolikohustuse täitmisel lünki, ka defektsete laste koolisuuamisel. Suuri puudusi võib ka märkida koolikohustuslike laste arvestamises. Nendest peame aga vabanema — see on meie haridusalal töötajate lähim ülesanne, see olgu meie töövõite Nõukogude Eesti kümnendaks aastapäevaks. Seoses sellega ja koolikohustuslike laste arvestamise ning koolikohustuses täitmise korrasdamiseks on Eesti NSV Haridusministeeriumi taotlusel Eesti NSV Ministrite Nõukogu oma 22. novembri 1949. a. määruse nr. 918 lisana kehtestanud uue „Koolikohustuslike laste arvestamise ja koolikohustuse täitmise juhendi“, tühistades senise, mis oli kehtiv Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu 26. juuli 1945. a. määruse nr. 678 lisana.

Erinevalt endisest määrab uus juhend täpselt ära, kui vana ja milline laps kuulub koolikohustuse alla. Seni esines sel alal üksikuid väärtõlgitsusi, sest Eesti NSV RKN 15. veebruari 1946. a. määruse nr. 108 esimese punkti teksti „Koolikohustus lastele kestab 7. eluaastast kuni...“ mõisteti puhuti nii, et laps, kes on saanud kuue aastaseks ja astunud seitsmenda aasta, kuulub juba koolikohustuse alla. Uue juhendiga on säärane ebaselgus välditud; on täpsustatud ka koolikohustuse kestuse aega, nimelt: „Õpilased, kes saavad 16-aastaseks õppeaasta kestusel, on kohustatud koolis käima kuni õppeaasta lõpuni.“

Koolikohustuse senise täitmise üheks lüngaks oli defektsete laste arvelevõtmine ja koolisuuamine, nagu juba eelpool tähendatud. Uue juhendi kohaselt kuuluvad kõik pimedad, kurdid ja muude defektidega lapsed arvestusele ja nad suunatakse vastavasse erikoolidesse, vajaduse korral arstliku komisjoni kaudu. Samuti on nüüd lahendatud nende laste koolikohustuse küsimus, kes oma kehaliste või vaimsete puuduste tõttu ei saa üldhariduslikus koolis õppida.

Uue juhendi olulisemaks erinevuseks on aga koolikohustuslike laste arvestamise kord. Kui endises juhendis oli suuri lahkuminekuid laste arvestamises linnades ja maal, siis nüüd on see kord ühtlustatud ja määratud täpselt kindlaks, kes, kuidas ja mis tähtpäevaks

teostab koolikohustuslike laste arvestamist. Siinjuures tuleb kindlat vahet teha 7—15-aastaste (kõigi) laste ja 7—15-aastaste koolikohustuslike laste arvelevõtmise vahel. Arvestuse aluseks on territoriaalselt kindlapiirilised kooliringkonnad, mille määravad, olenevalt koolivõrgust, igal aastal 1. aprilliks linnades täitevkomiteede haridusosakonnad ja alevites ning valdades — täitevkomiteed. Kooliringkondade piirides teostavad kõigi 7—15-aastaste laste arvestust linnades ja alevites — majavalitsejad (komandandid, majavaldajad), maal — külanõukogude sekretärid ajavahemikus 1.—20. aprillini.

Neist 7—15-aastaste laste nimestikest koostavad täitevkomiteed „Kõigi 7—15-aastaste laste üldnimestiku“ ja viimasest väljavõttena igale koolile tema kooliringkonna koolikohustuslike laste nimekirja sünniaastade järgi. Koolid peavad saama täitevkomiteedelt oma kooliringkonna koolikohustuslike laste nimekirjad juunikuu esimesel dekaadil.

Ülaltoodust nähtub, et kõigi 7—15-aastaste, nii koolikohustuslike kui ka mitte koolikohustuslike laste arvelevõtjaiks on täitevkomiteed ja kool saab viimastelt juuni algul kindla nimekirja oma kooliringkonna koolikohustuslike laste kohta. Sellega on uues juhendis täpsustatud arvelevõtja ja välditud juhtumid, mispuhul nii mõnigi täitevkomitee hoidus arvelevõtmisest kõrvale, pannes selle oma kohustuse ja vastutuse täielikult koolile. Uus juhend, vähendades koolide koormust koolikohustuslaste arvelevõtmise töös, tõstab samal ajal nende osatähtsust koolikohustuse täitmise kontrollimisel, pannes selle täielikult koolile. Nii on kool kohustatud:

a) teatama kohe vastava maakonna täitevkomiteele, kui talle pole saadetud õigeaegselt koolikohustuslike laste nimekirja või teateid koolikohustuslike laste elukoha muudatustest;

b) selgitama õpilaste koolist puudumise põhjused hiljemalt kolme päeva vältel ning astuma samme puudujate koolitulekuks;

c) teostama paikset kontrolli koolikohustuse täitmise üle, koostades igal üksikjuhul vastava akti süüdlaste vastutuselevõtmiseks.

Et senini täitevkomiteed kohtadel veeretasid koolikohustuslike laste arvestamise sageli tervenisti koolide õlule, olles peagu täielikult irdunud sellest vastutavast tööst, siis on arusaadav, et algul ei tohiks koolid oma esimese kohustuse puhul piirduda ainult kirjade saatmisega maakonna täitevkomiteele, vaid nende ülesandeks on esialgu tõhusalt abistada täitevkomiteesid laste üldnimestike kui ka koolikohustuslaste nimekirjade koostamisel, loovutades järk-järgult selle töö täielikult täitevkomiteedele, astudes alles siis kontrollija ossa.

Koolide teine ja kolmas kohustus hõlmavad koolist-puudujate paikset kontrollimist nii üksikjuhtudel kui ka mikrorajoonide kaupa. Siin on kontrollijail (õppejõududel) tõsine ja raske töö: nad peavad selgitama, kes on süüdlased koolikohustuse mittetäitmisel, kutsuma

neid seaduse täitmisele, osutama neile abi, kui olukorrad seda tingivad ja alles viimase abinõuna koostama aktid koolikohustuse mitte-täitjate vastutuselevõtmiseks, ühtlasi jälgides, et neile aktidele järgneksid ka karistused.

Meil leidub veel mõningaid üksiktalunikke, aga ka üksikuid asustuste ja ettevõtete juhatajaid, kes tõkestavad koolikohustuse täitmist, s. o. hoiavad koolikohustuslasi karjas või mõnel muul tööl. Nende vastu peab olema kontroll õige range ja rakendatama kohe administratiivkorras kõrgeimaid trahvimäärasid, mida näevad ette enamikus maakondades vastuvõetud ja kehtestatud üldkohustuslikud otsused.

Koolikohustuse jäägita täitmine pole aga üksnes täitevkomiteede ja koolide kohustus, vaid kogu ühiskonna üldine asi. Koolid peavad kasutama koolikohustuse täitmise kontrollimisel ametiühingute, naiskomisjonide, pioneeride ja kommunistlike noorte ning teiste organisatsioonide tõhusat kaasabi, lähtudes sellest, et koolikohustust ei tule mõista kitsalt, mis piirduks ainult üldise seitsmeaastase kooliharidusega, vaid sootu laiemalt: iga kooliskäija, olgu ta mistahes klassi või õppeasutuse õpilane, on meie ühiskonna tulevaseks alustoeks, keda tuleb kõigiti abistada ja teha kõik selleks, et ta oma õpinguid koolis asjatult ei katkestaks. Suurt tähelepanu pööratagu ka võitlusele keskkoolide VIII—XI kl. õpilaste väljalangemise vastu, sest meie vabariigi noorsugu on üldise kohustusliku keskkohustuse künnisel.

Koolikohustuslike laste arvestamise ja koolikohustuse täitmise uue juhendi kehtestamisega on antud meile haridustöölisele kindel juhis, millest lähtudes peame rakendama oma oskusi, võimeid ja head tahet, et saavutada Nõukogude Eesti kümnendaks aastapäevaks tubli töövõit — koolikohustuse 100%-line täitmine Eesti NSV-s.

Akadeemik Nikolai Marr uue keeleõpetuse loojana ja soome-ugri keelte uurijana.

P. ARISTE.

Möödunud aasta oli suure keeleteadlase Nikolai Marri kahekordne mälestusaasta: oli täitunud 85 aastat tema sünnist ja 15 aastat tema surmast. 1865. a. 6. jaanuaril sündis Nikolai Marr Gruusias õpetatud aedniku pojana. Marri ema oli grusiinlanna Guuriast. Olles kasvanud täielikult Gruusia keskkonnas on Marr ennast ikka pidanud grusiinlaseks. Kaukaasia ajaloo ja keeleteaduse alal on ta kogu oma eluea tegelnud ning gruusia keel koos teiste jafeedi keeltega on talle olnud suureks toeks uue keeleteaduse teooria loomisel. Juba siis, kui noor Marr oli Kutaisis lõpetanud gümnaasiumi, paistis ta

silma oma suurte keeleliste võimetega. 1884. aastal astus ta Peterburi ülikooli, kus ta töötas korraga neljal liinil, õppides araabia, heebrea, süüria, pärsia, türki-tatari, armeenia ja gruusia keelt. Ülikooliaastail liitus Marr muide gruusia rahvusliku vabadusliikumisega, mis oli suunatud tsaarivalitsuse rahvaid rõhuva poliitika vastu. Noil üliõpilasaastail kirjutas ta ka oma esimese tähelepanu-äratanud töö gruusia keele iseloomu ja omapärasuste kohta, milles ta julges vastu astuda seni kehtinud keeleteaduslikkudele seisukohtadele ning paljastada oma õpetaja-professori plagiatsiooni. Selles esimeses kirjutises on Marr juba 1888. aastal maininud soome-ugri keelte uurimise tähtsust (1). Pärast ülikooli lõpetamist süvenes Marr armeenia ja gruusia filoloogiasse. 1901. aastal sai ta korraliseks professoriks Peterburi ülikoolis ja 1912. aastal valiti ta Teaduste Akadeemia tegevliikmeks. Marr oli üks neid väheseid vanema põlve õpetlasi, kes said otsekohe aru Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ajaloolisest tähtsusest ning liitusid sotsialistliku korra ülesehitamisega. Nüüd muutus Marri teaduslik ja ühiskondlik tegevus eriti hoogsaks. 1930. aastal astus ta ÜK(b)P liikmeks. Järgmisel aastal valiti ta Uleliidulise Kesktäitevkomitee liikmeks. 1934. aastal autasustati ta suurte teenete pärast Lenini ordeniga. Sama aasta 20. detsembril tabas suurt teadusmeest surm.

Marri uus keeleteooria tekkis juba enne Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni. Ent täieliku dialektilis-materialistliku aluse sai tema keeleteaduslik õpetus siiski alles pärast seda, kui ta oli põhjalikult uurinud marksismi-leninismi klassikuid. Keeletekke ja arengu probleemi olid lahendanud Marx ja Engels, nad osutasid, et üksnes kollektiivse töö ning mõtlemise arenguga käsikäes on tekkinud ning arenenud liigendatud keelgi. „Keel on praktiline tegelik teadvus“. „Keel on inimeste suhtlemise tähtsaim vahend“ (Lenin) ning „arengu ja võitluse relv“ (Stalin). Oma uue keeleteooria rajas Marr mainitud alustele. Selle uue keeleteooria põhimõtted on järgmised: 1. keeleteadus on keeltevaheline teadus; 2. keelte tekke- ja arenguprotsess on ühtne kõigile keeltele; 3. valitseb keele ja mõtlemise dialektiline ühtsus; 4. keeleteaduses peab valitsema historism ja 5. keele ning ühiskondlike suhete vahel on tihe seos.

Marr osutas õigesti, et kui tahetakse jõuda selgusele keele üldises arenemises, siis peab uurima põhjalikult kõiki olemasolevaid ja olnud keeli. Tähtis on ka kõigi võimalike murrete läbitöötamine, sest sageli pakub mõni kirjanduseta keel või murre palju enam suurte keeleprobleemide lahendamiseks kui mõni vana kirjakeel. Endine üldkeeleteadus tegeles peamiselt ainult suurte keeltega ning liiatigi kirjanduslike keeltega. Uksnes juhuslikult jälgiti ka väikesi kirjanduseta keeli. Marr ütles ise, et tema „keeleteadus on kõigepealt nende elavate keelte teooria, mida seni on teaduses taga kiusatud, mida parimal juhul on sallitud teaduse tagaõuedes, nagu hoiti hari-

duse tagaõuedes või sageli täies pimeduseski kuni Oktoobrirevolutsioonini kõiki neid keeli kõnelevaid rahvaid" (2, lk. 4). Noorgrammatilisele keeleteadusele oli omane kitsarinnalisus, piiratus, mis ei lasknud asudagi suurte üldkeeleteaduslike probleemide juurde. Keeleteadust peeti kõige natsionalistlikumaks teaduseks ning seda rakendati täiel määral šovinismi teenistusse. Marr on aga osutanud, et jafeediteoorial põhineva uue keeleõpetuse edaspidine areng on erakordses ulatuses kõigepealt seotud just elavate vähekirjanduslike või täiesti kirjanduseta keeltega, masside keeltega ning neid keeli massiliselt kõnelevate (rahvaste) saatusega, s. o. nende eluoluga" (2, lk. 276).

Marri uue keeleõpetuse üheks kõige olulisemaks saavutuseks on see, et esmakordselt võidi keeleteaduses osutada keeleloomingulise (glotogoonilise) protsessi ühtsust ning keelte stadiaalsust. Osutati, et olemasolevad keeletüübid pole mitte esiloomingu sünnitisi ega ka kõne prototüüpide ümberkehastusi või iseseisvaid teisendumisi, vaid nad on igal eri etapil inimkonna arengu loova töö vilja kehastusi, kus keeltevaheline ristumine on etendanud haruldaselt tähtsat osa (2, lk. 89).

Need mainitud töigad on N. Marri juba iseenesestki viinud ka soome-ugri keelte juurde. Et soome-ugri keeltele on oluline osa üldkeeleteaduse seisukohast, seda on Marr maininud juba esikteoses 1888. aastal (2, lk. 15).

Otsesele soome-ugri keelte uurimisele on Marr andunud 1924. aastal. Marr uuris tollal tšuvaši keelt, mis avas talle uusi perspektiive Volga ja Kama vesikonna keele- ja rahvastiku küsimuste alal. Marr nendib tšuvaši keeles ning soome-ugri keeltes ühiste jateediliste nähtuste olemasolu ja sedagi, et tšuvaši keele kujunemisel on soome-ugri keeltele olnud oma osa (3).

Soome-ugri algkeele ja algkultuuri teooria vastu on Marr võidelnud, nagu igasuguse muugi algkeele teooria vastu, ning on osutanud niisuguste teooriate täiesti ebateaduslikule taustale. Marr ütleb järgmiselt kõnesoleva probleemi suhtes: „Soome-ugri, iraani, türki-tatari hõimu põhiolu ja selle loodud üheloormulist kultuuri ei või olemas olla, nagu pole olemas sarnast indo-euroopa kultuurigi“ (4, lk. 314).

Marr on näidanud, et soome-ugri keeled on tekkinud mitte sugulussidemete, vaid majanduslikul alusel. „Kohaliku slaavilase, konkreetset venelase, nagu kõigiti tõenäoliselt soome-ugrilastegi formeerumisel ei tule eelajaloolist tegelikku rahvastikku mitte pidada mõju allikaks, vaid formeeringu loominguks aineliseks jõuks... Uute ajalooliste kujude tekkimine ei ole toimunud sugugi mitte mõju kaudu, vaid paratamatult etniliste masside majanduslikul baasil keskendumise teel, rohkete eelajalooliste kujude ristumisel, mis meieni täiesti puhtal kujul pole küündinudki“ (4, lk. 306).

Soome-ugri keelesüsteemi kuuluva udmurdi keelega seoses on Marr

muide kirjutanud ühe oma kõige olulisema töö, mis on saanud uue keeleõpetuse aluseks. Udmurdi keele uurimine algas Marril juba 20-ndates aastates. Marr uuris ise ning innustas kaastööle kooliõpetajaid ja Pedagoogilise Tehnikumi õpilasi Iževskis. 1926. aastal komi ja udmurdi keelt paleontoloogiliselt analüüsid, eriti aga toponüümikat ja hõimunimesid käsitledes näitas Marr, et Herodotosel mainitud põhja rahvaste nimesid võib samastada praeguste volgaäärsete etnonüümidega (5, lk. 332). 1930. aastal võttis Marr osa udmurdi retkest ning pidas Glazovis ettekande teemal „Jafeedi teooria keelepoliitika ja udmurdi keel“ (2, lk. 273—289).

Selles tähtsas ettekandes selgitab Marr, mis vahe on kodanliku ja nõukogude keeleteaduse vahel. Marr toetub seltsimees J. V. Stalini UK(b)P XVI kongressil (27. juunil 1930) peetud aruandele, kus selgitatakse nõukogude rahvus- ja keelepoliitikat (6). Kodanlik keeleteadus teeb vahet valitsevate keelte ja rõhutud keelte vahel. Nõukogude keeleteaduses on kõik keeled võrdsed. Selgitades udmurdi keele uurimise vajadust on Marr tõstnud esile üldisi uue keeleõpetuse, ehk nagu siis nimetati, jafeediteooria vaateid eri rahvaste keelte kohta: „Uus õpetus jafeedi teooria järgi on saadud väljaspool igasuguseid rassilisi terendusi uuritud elavate keelte põhjal, ilma et oleks arvesse võetud feodaal-kodanlikke klassi- või rahvuslikke vaheseinu või pahatahtlikke eelarvamusi“ (2, lk. 274). Edasi osutab Marr oma kõnes, et kodanliku keeleteaduse nn. „puhas teadus“ ripub õhus ning toetub idealistlikule maailmavaatele. Uus keeleõpetus on materialistlik ning ta lähtub ühiskonnast enesest ja on oluliseks relvaks klassivõitluses sotsialistliku korra ülesehitamisel. „Keel on iseenesest ikka olnud ja jääb võimsamaks võitlusrelvaks selle käes, kes teda oskuslikult valdab“ (2, lk. 247).

Otseselt udmurtidel ning udmurdi keelel peatudes osutab Marr, et kui tahetakse süveneda udmurdi keelde, peab tutvutama teistegi soome-ugri keeltega, eriti just permi keeltega, ent ka hoopis teistesse keelesüsteemidesse kuuluvate keeltega. Uus keeleõpetus läheb just selle poolest lahku endisest noogrammatikute õpetusest, et ta ei piirdu vaid ühe keelkonnaga, vaid mistahes keele uurimisel arvestab ka kõiki neid teisi keeli, millega asjaomane keel on võinud olla kokupuuteis, kuid ka seda, mida eri keeltes on ühist keeleloomingulise protsessi ühtsuse seisukohalt. Selles kõnes osutab Marr, et soome-ugri keeled on üheks lüliks inimkonna keelte stadiaalses arengus. Soome-ugri keelesüsteemi areng ei ole sõltunud mitte rassilistest suhetest, vaid ühiskondlik-majanduslikest teguritest. Kõne lõpul tõstatab Marr küsimuse, missugune side võib olla soome-ugri ja Kaukaasia jafeedi keelte vahel, sest neil keelesüsteemidel on stadiaalselt ühist. Sarnaste stadiaalsete joonte uurimises on Marr üldse näinud tulevase keeleteaduse keskset ülesannet.

1931. aasta suvel oli Marr taas uurimisretkel udmurtide juures ning

pidas taaski samateemalise kõne „Jafeediteooria keelepoliitika ja udmurdi keel“ (4, lk. 467—533). Oma teises kõnes osutas Marr, mis-sugused sidemed on udmuri keelel võinud olla maa-alaliselt kaugete keelesüsteemidega. Sidemed on toodud seoses inimkonna materiaalse kultuuri arenguga, kusjuures on võetud arvesse niihästi ühiskondliku struktuuri kui ka mõtlemise ja maailmavaate arengut. Marr võrdleb udmurdi keelt teistega stadiaalse arengu suhtes. Ettekandes näidatakse, kuidas just tootmisvahendid on olnud kindlas seoses maailmavaatega. Ettekandes esitab Marr üldse ohtrasti udmurdi ja teisigi soome-ugri sõnaseletusi. Marri sõnaseletused lähevad täiel määral lahku noogrammatikute etümoloogiaist. Marr ei piirdu üksnes sellega, et ta toob mistahes sõna häälikulised ühtekuuluvused eri keelist, vaid tähtsamal kohal on tal sõna semantilise külje selgitamine, *kogu selle* ühiskondlik-ajaloolise tausta selgitamine, milles vastav sõna on arenenud.

Marri rikkalike etümoloogiate häälikuline ühtekuuluvus on mõnelgi korral ehk küsitav, on mõnelgi juhul vasturääkivusi. Täendusarengu seisukohast on Marri sõnavõrdlused aga ikkaqi väga olulised. Näiteks on Marri töö raamatu ja kirja kohta, kus on arvestatud ka soome-ugri keeli, kujukas näide sellest, kuidas maailmavaate muutumisega oskussõna tähistus kandub ühelt esemelt teisele (7).

Kõikides soome-ugri keelte rühmades on mitmeid sõnu, mida peetakse nn. iraani laenudeks. Eriti ohtrasti niisuguseid sõnu on just permi keeltes, udmurdis, komi-sürjas ja komi-permis. Oma suuremas töös „Sküüdi keel“ (4, lk. 191—233) on Marr osutanud, et on täiesti ekslik pidada asjaomaseid sõnu laenuks, vaid küsimuses on sõnad, mis praegu leiduvad soome-ugri keeltes selle tööga tagajärjel, et inimestel, kes on kõnelnud soome-ugri keelte eel käinud murdeid, on olnud vanu keelelisi kokkupuuteid sküüdi keeltega (4, lk. 217). Sküüdi keel, nagu soome-ugri keeledki, oli segunenud mitmetest eri substraatidest ristumise teel.

Udmurtidest kõneldes mainitagu lõpuks veel seda, et Marr on elavalt tundnud kaasa udmurdi kirjakeele ja kultuuri arengule (5, lk. 404).

Marri uurimistegevuse üheks õige tähtsaks alaks on olnud Ida-Euroopa etnogenees ja glotogoonia, eriti just rahvad ja keeled Volga ja Kama vesikonnas. Soome-ugri keelesüsteemist on udmurdi keele kõrval mari keel olnud Marri üheks tähtsaks huviobjektiks. Maride maal uurimas oli Marr juba 1926. aastal. 1929. aastal on ta Joškar-Olas pidanud ettekande ühenduses maride juurde korraldatud uurimisretkega (4, lk. 438—466). Selles ettekandes annab Marr muuseas lühiülevaate oma varemini mari keele alal tehtud tööst ning käsitleb siis maridega ja mari keelega seoses olevaid probleeme. Marr ütleb, et marid on oma ühiskondlikult struktuurilt ning oma ainelise kultuuri poolest peaaegu arheoloogilises ajastus, mis asjaolu on olnud tingi-

tud maride kõrvaletõrjumisest feodaalide poolt. Marid võivad aga keele mineviku uurimisel pakkuda palju tähtsat niihästi keelemeestele enestele kui folkloristidele ja etnograafidele. Keele, folkloori ja etnograafia uurijad peavadki käsikäes töötama. Uurijate eesmärgiks olgu aga mari keele, nagu iga teisegi keele asendi määramine ülemaailmse keeleloomingu mõõtkavas ning mari keele oleviku ja mineviku igakülgne valgustamine, et maridele luua rahvusele vastav kirjanduslik keel. Näeme siis siingi seda, kuidas Marr on aktiivselt võtnud osa Nõukogude Liidu rahvaste kirjakeelte loomistööst, eriti nende rahvaste omast, kelledel tsaariajal polnud emakeelset kirjandust. Mida Marr käesoleval juhul väljendas maride kohta, see kehtib tema keeleteoorias kõikide teistegi keelte kohta.

Mainitud ettekandes vihjab Marr ka neile sidemeile, mis soomeugri keeltele, eriti aga just läänemere keeltele on olnud indo-euroopa keeltega, kõigepealt slaavi keeltega. Marr vihjab ka läänemere keelte sidemeile kelti keeltega. Sidet kelti keeltega ei tule mitte võtta leksikaalsete tõestiste kaudu, vaid ühesuguste semantiliste arengute kaudu. Ühised jooned läänemere keeltes ja kelti keeltes võivad põlvneda enne praegusi keeli olnud eelajaloolistest keeltest.

Marr ütleb, et mari keel kajastab eriti hästi seda ühiskondlikku olukorda, milles marid on elanud. Et mari keel on stadiaalselt vanamoelisem kui näiteks indo-euroopa keeled, oleneb mari ühiskondlikust korrast, kus ei olnud omakeelset valitsevat klassi ega omakeelset kaupmeeskonda. Marr juhib uurijate tähelepanu just mari süntaksile. „Häälikkõne tehnika algab süntaksist, mis on üldse igasuguse häälikkõne kõige tähtsam osa“. Mari süntaks torkab just selle poolest silma, et temas on tehnika ja ideoloogia jagunemata, nagu on olnud jagunemata, diferentseerumata maride ühiskondlik kordki.

Mari keele kohta on Marri järele-jäänud tööde hulgas avaldamata käsikiri keele paleontoloogiast (4, lk. 545 ja 374). Samasugune töö on Marril ka mordva keelte, ersa ja mokša kohta. Need tööd ning spetsiaalne uurimus tšuvaši keelest kuuluvad Marri tähtsasse uurimissarja „Inimkonna eelajaloo teel“ (4, lk. 374), kus keeleliste andmete põhjal selgitatakse Volga vesikonna rahvaste kauget minevikku.

Marr oli oma sõnavõttudes väga tabava ning piltliku keelega. Piltlik huumorimeel avaldub ka tema uurimustes. Selle heaks näiteks on mordvalaste kohta kirjutatud avaldamata käsikiri „Kas Kaukaasias pole mordvalaste algkodu?“ (5, lk. 332). Kirjutises paljastab Marr väärväaiteid, mille järgi mordvalaste ja teistegi rahvaste teket otsitakse tingimata mujalt, mitte aga sealt, kus elab tänapäeval asjajomane rahvas. Noorgrammatikute arvates võis „algkeelest“ mistahes keel hargneda vaid migratsiooni teel.

Kaukaasia jafeedi keelte põhjal on Marr osutanud, et jafeedilised keeled jaguvad algselt kahte rühma, š-lisse ja s-lisse. Selle jaotusega käivad kaasas veel mitmed teisedki hääluslikud nähtused.

Vastavas eriuurimuses osutab siis Marr, et seesugune keelte jagunemine kajastub ka ersa- ja mokša-mordva vahel, mis lähtub vanalt taustalt (4, lk. 380—384). Kõnesolev lühike töö on huvitav Marri paleontoloogilise meetodi kasutamise seisukohalt. Soome-ugri keelte rühmad erinevad omavahel suuresti. Erinevused olenevad juba sellest, missuguste elementide ristumisega on kujunenud vastav keelerühm ja ka sellest, missuguseid ristumisi on asjaomasel keelerühmal olnud hiljemini. Mordva keelte suhtes on N. Marr viidanud tähelepanuvale tõsiasjale, et keeled on teinud läbi „indo-euroopastumise“ (4, lk. 375), mida veelgi suuremal määral võib nentida läänemere keeltest.

Volga-Kama rajooni on N. Marr pidanud keeleteaduslikult niisama tähtsaks nagu Kaukaasiat, sest nagu Kaukasuses, nõnda on *Volga-mailgi* väga mitmed rahvad ja kultuurid ristunud omavahel. Neil kõigil keelil on ühine jafeediline alus, s. o. enne neid keeli on Volgamaail kõneldud keeli, mis on stadiaalselt olnud teissugused, vanamoelisemad kui praegused keeled samal alal. Neid omal ajal kõneldud keeli ei tule muidugi pidada mingisugusteks algkeelteks, vaid needki olid tekkinud terve rea hõimude omavahelisel ristumisel (4, lk. 287, 298). N. Marr ütleb väga huumoririkkalt kritiseerides neid, kes usuvad „puhtaid“ hõimusi ja keeli, et inimesed pole niisuguseid tõuloomi puhaste rassiliste tunnustega nagu koduloomad (4, lk. 314). Et Volga-Kama aladel on enne seda, kui seal olid kujunenud soome-ugri keeled või hakatud kõnelema vene keelt või türki-tatari keeli, olnud eelajaloolisi keeli, seda tõendavat N. Marri osutuse järgi hõimu- ja kohanimed (4, lk. 306).

Volga-Kama alal on olnud soome-ugri keeltesüsteemi kuuluv merja keel, millele eri uurijad on pühendanud suurt tähelepanu. Ka N. Marr on mitmes kohas võtnud merjalased oma vaatluspiiri. On arvatud, et merja ja mari on sama hõimu nimetus, et merjalased on olnud vaid osa marisid (tšeremisse). N. Marr ei usu seda, vaid nendib, et küsimuses on siiski kaks eri hõimu.

Missuguse innuga on N. Marr töötanud Volga-Kama ala rahva- ja keeletekke küsimuste kallal, seda osutavad tema trükis avaldatud ja käsikirjadekski jäänud vastava-alalised tööd. Suurem osa tema kogutud teoste viiendast köitest on selle rajooni kohta. Eri kirjutistes, aruannetes jne. puudutab N. Marr ikka ka soome-ugri keeli, olgu siis kas üksiku sõna seletamisel või mõne suurema küsimuse lahendamisel. Kõige suuremat tähelepanu on väsimatu uurija peale asjaomaste keelte jafeediliste aluste selgitamise pööranud tšuvaši keele ja soome-ugri keelte suhete lahendamisele.

Peale ülalmainitud uurimuse udmurdi keele kohta, kus on toodud esile väga tähtsaid üldkeeleteaduslikkegi probleeme, on õige olulised ka kõik teised Volga-Kama ala käsitlevad tööd. Siinkohal tõstetagu eriti esile ühte, nimelt „Emakeel — kultuuri tõstmise võimas hoob“

(4, lk. 393—437). See uurimus on algselt ettekanne, mille N. Marr 1928. aasta suvel on pidanud Tšeboksarõs tšuvaasidele ja Iževskis udmurtidele. 1930. aastal on töö ilmunud eriraamatuna. Marr astub selles kõnes välja „armetute“ (убогий) keelte kaitseks. Oli tõstetud häält rahvuskeelte uurimise ja kirjanduslikeks keelteks kujundamise vastu. Vastustajailt küsib Marr: „Missugusest uuest majanduslik-kultuurilisest ülesehitusest võib olla kõnet ja missugune meie korra juures orgaaniliselt vajalik masstöö võiks sujuda, kui miljonilised massid on veel kümneid ja sadu aastaid ebakultuursete emakeelte ning nendega lahutamatuult seotud, sageli kiviajast põlvnevate atavistlike maailmavaadete valitsuse all“ (4, lk. 394). N. Marr selgitab selles kõnes, kui tähtis on stabiliseerida kirjanduseta keeli ning neid õpetada koolides, kuidas see tõstab õpilaste taset ning kogu rahva kultuurilist taset. Peale selle pakuvad kirjanduseta ja vähekirjanduslikud keeled uue keeleõpetuse väljakujunemiseks enamgi kui näiteks vanad kirjanduslikud keeled ladina ja kreeka (4, lk. 436—437).

Nõnda ulatuslikult nagu volga keeli pole N. Marr käsitletud ei läänemere ega teisi soome-ugri keeli, ehkki ta on nende kõikide vastu tundnud ühesugust huvi. Läänemere keeltest on ta üksnes karjala ja soome keelega suutnud pidevamalt otseselt kokku puutuda. Talvel 1928—1929 oli N. Marr Petroskois, kus ta uuris karjala murdeid ja soome keelt. Selle retke tulemuste kohta on trükitis ilmunud „esialgne aruanne“, nagu uurija ise ütleb (4, lk. 389—392), milles pole esile toodud kõike kogutut ja uuritut. Täie õigusega kaebab N. Marr, et ta on üksinda soome-ugri keelte alal. Polnud teisi, kes selle keele vastu tunneksid huvi uue keeleõpetuse aluselt lähtudes. Soome-ugri keeleteadus oli tollal NSV Liidus alles lapsekingades. Polnud veel neid hästi ettevalmistatud kaadreid, nagu seda on tänapäeval. Pole siis ka imestada, et ilma spetsialistide abita N. Marr pole suutnud süveneda läänemeregi keeltesse üksikasjalikumalt. Aruande peaprobleemiks on aga küsimus, missuguseid sidemeid võib olla põhjas olevate soome ja karjala ning Kaukaasias kõneldavate keelte, kõigepealt gruusia ja armeenia vahel. Nendest võimalikkudest sidemetest on pidanud osa võtma ka praegu elavad volga keeled ning endised, praegu kadunud keeled. On tõstatatud tähtis probleem, mis seni on jäänud lahendamata ja mille lahendamine pole kerge ülesanne.

Uhes teises aruandes on N. Marr maininud, et ta töötab karjala-soome rahvaeepose „Kalevala“ kallal ning on analüüsinud sealjuures soome-ugri keelte morfoloogiat (4, lk. 378). Olgu siinkohal mainitud, et N. Marr on keeleuurimisega käsikäes tundnud ikka huvi rahvaluulegi vastu. Soome-ugri keeli kõnelevate volgaäärsete rahvaste rahvaloomingust on ta arvanud, et see on pärand eelajaloolisest ajast (2, lk. 337, 360).

15 aasta eest suri akadeemik Nikolai Marr. Tema surmaga koos ei surnud tema poolt loodud uus õpetus keelest ega jäänud see peatu-

magi. Uus õpetus keelest on kujunenud eesrindlikuks keeleteaduseks, mis on kukutanud vanad ebateaduslikud keeleteooriad. Kui N. Marr oli kahekümne aasta eest üksinda soome-ugri keelte uurimise alal uue teooria järgi, on tänapäeval NSVL saanud juhtivale kohale selle keelkonna uurimisel. Tsaariaegsel Venemaal ei õpetatud soome-ugri keeli üheski kõrgemas koolis peale Kaasani. Praegu on vastavad õppetoolid Leningradi, Petroskoi ja Tartu ülikoolis ning mitmetes pedagoogilistes ja õpetajate instituutides. Soome-ugri keelte igakülgset uurimist juhivad asjaomased asutused Tartus, Leningradis, Petroskoi, Söktõvkaris, Iževskis, Joškar-Olas ja Saranskis.

Tartu on olnud varemingi üheks soome-ugri keelte uurimise keskuks. Endine uurimistöö on aga olnud noogrammatikute piiratud silmaringi meetodite järgi, mille igandid ei ole tänini kadunud. Keeleteaduslike igandite vastu võitlemine jäägu edasigi meie ülesandeks, seda eriti akad. N. Marri meelde tuletades.

Kirjandust:

1. Н. Я. Марр. Избранные работы. I. Академия Наук Союза Советских Социалистических Республик. Государственная Академия Истории Материальной Культуры. Ленинград, 1933, стр. 14 и след.
2. Избранные работы I.
3. Известия Академии Наук СССР, 1924, стр. 678.
4. Избранные работы V. Москва—Ленинград, 1935.
5. В. А. Миханкова. Николай Яковлевич Марр. Очерки его жизни и научной деятельности. Академия Наук Союза ССР, Москва—Ленинград, 1948.
6. J. Stalin. Marksism ja rahvus- ning koloniaalküsimus, Tallinn, 1946, lk. 277 jj-d.
7. Происхождение терминов «книга» и «письмо» в освещении яфетической теории. Избранные работы III. Москва—Ленинград, 1934, стр. 219-245.
8. Избранные работы IV, стр. 135.

A. H. Tammsaare.

(10-nda surma-aastapäeva puhul.)

H. TOBIAS.

Kodanliku ühiskonna pahede halastamatu paljastamisega suurtes kunstikujudes, tõe ja õiguse otsimisega on A. H. Tammsaare kindlustanud enesele koha eesti klassikalises kirjanduses.

Tammsaare looming on eredaks näiteks sellest, kuidas kisendavad vastuolud kodanlikus ühiskonnas sunnivad haritlaskonna parimaid esindajaid otsima teed nende vastuolude ületamiseks. Ja kui see otsimine on aus ja siiras, siis peab see, vaatamata kodanliku haritlaskonna maailmavaate ebakindlusele ja kõikumistele, viima selle kihi parimad esindajad paratamatult kapitalistliku ühiskonna eitamiseni ja klassivõitluse tunnustamiseni.

Tegelikkuse ulatuslik haaramine ja süvenemine käsiteldavasse teemadesse annavad Tammsaare loomingule suure tunnetusväärtuse. Kirjaniku loomingutee uurimine, tema teostes püstitatud küsimuste kriitiline läbitöötamine ja tema teoste kujude lahtimõtestamine on meie kirjandusloolaste kui ka kirjandusõpetajate tähtsaks ülesandeks. See ülesanne ei ole aga lihtne. Selle ülesande keerukus tuleneb uurimisaaine enese, s. t. Tammsaare loomingulise pärandi keerukusest, mis oma sisult on äärmiselt vastuoluline.

Tammsaare loomingut analüüsid leiaime selles haruldasi kunsti-päraseid maalinguid, mis kujutavad eredate realistlike värvidega paljusid eesti rahva elu külgi tema ajaloolise arenemise tähtsail etappidel.

Tammsaare teoseist leiaime eesti maaelu sügavate sotsiaalsete vastuolude tõepärasest kujutamist, nende kodanluse leeri kuuluvate liberaalide, näiliste „rahvameeste“ paljastamist, kes juba isevalitsuse ajal oma alatiste deklaratsioonidega eesti rahva „rahvusterviklusest“ püüdsid kinni mätsida olemasolevaid sotsiaalseid vastuolusid ja pidurdada nende vastuolude arenemist ning teravnemist.

Tammsaare teoseis leiaime kodanliku kohtu, kiriku ja usu teravat kriitikat.

Aastail, millal Eestis võimutses rahvavaenulik klikk, kui suurema osa kodanlike kirjanike looming tähistas tegelikkusest põgenemist niinimetatud „puhta“, apoliitilise“ kunsti tsitadelli, näitab Tammsaare meile, rebides maskid kodanluse näolt, tema tõelist olemust, näitab tema laostuvat moraali, manduvat kultuuri ja kunsti.

On väljaspool kahtlust, et Tammsaare loomingu see külg on lähedane meie rahvale, kes bolševike partei juhtimisel võitleb kommunismi teostamiseks meie maal.

Tema looming on meile lähedane sellepärast, et see on suunatud kapitalistliku maailma vastu, selle maailma vastu, mis moonutas ja lõhestas inimesi nii vaimselt kui moraalselt, olles ühtede mure, vilet-

suse ja kannatuste põhjustajaks, teistele aga rikastumise, rasvumise ja oheldamatu prassimise võimaldajaks rõhutute arvel.

Tammsaare näitab lugejale kapitalistliku maailma ebamõistlikkust ja kasvatab temas põlgust ning protesti selle ebamõistliku ühiskonna vastu. Tammsaare loomingu selle külje kaudu näeme kirjaniku demokraatlikke tendentse, näeme temas patriooti, kes ei saanud vaikida sellest olukorrast, milles viibis eesti rahvas isevalitsuse ja saksa parunite painajalikul ajajärgul, samuti kodanliku kliki võimutsemise perioodil.

Kuid kodanliku ühiskonna eitamiseni ei viinud Tammsaaret töölis-klassi revolutsioonilise teooriaga valgustatud võitlustee, vaid stiihiline protest, mis on iseloomulik talurahvale, kust Tammsaare pärines, ja kelle maailmavaatele on omane ebakindlus ja kõikumine.

Tammsaare kirjandusliku pärandi õigeaks mõistmiseks tuleb meil kõigepealt tutvuda tema loomingu põhiprintsiipidega. Tammsaare loomingu tähtsamaid põhiprintsiipe on humanism.

Humanism, mis läbib Tammsaare loomingu, on ka XIX sajandi vene kirjanduse suurte klassikute loominguolisi põhiprintsiipe. Humanism XIX sajandi vene klassikalises kirjanduses väljendus peamiselt kaasaatundmises, poolehoius eluraskuste ohvreile. Et sel ajal, kui elas ja kirjutas suure osa vene klassikuid, puudus veel jõud, kes oleks suutnud kurnamisele rajatud korra purustada, siis ei võinud ka vene klassikud oma teoseis näidata seda teed, mis oleks neist vastuoludest välja viinud, mida nad halastamatult paljastasid.

Olukord aga muutus proletariaadi astumisega võitlusareenile. Nüüd oli saabunud aeg ühiskondlike vastuolude lahendamiseks proletariaadi, ainukese järjekindlalt revolutsioonilise klassi juhtimisel. Sellest tingituna pidi muutuma ka selle humanismi ideeline sisu, mis iseloomustab XIX sajandi progressiivsete kirjanike loomingu.

Nüüd ei piisanud paljast kaasaatundmisest neile, kes olid sunnitud vaevlema eluraskuste tõttu. Humanism pidi muutuma võitlevaks humanismiks, mis on valmis oma teelt pühkima kõik need, kes inimest alandavad ja rõhuvad. Humanism pidi nüüd kutsuma võitlusele inimese vabastamiseks. Selle uue, proletaarse humanismi väljendajaks saigi XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul suure proletaarse kirjaniku Maksim Gorki loomingu.

Tammsaare elu ja loominguiline tegevus langesid ühte just selle ajajärguga, millal vana ühiskonda ründav revolutsiooniline jõud oli juba tegutsema asunud. Tammsaare elas läbi 1905. aasta sündmused. Ta oli eesti proletariaadi sangarliku võitluse tunnistajaks 1917. aastal. Teosed, mis omavad kesket kohta kirjaniku loomingu, on kirjutatud aastail, millal Eestis oli võim kodanliku kliki käes.

Teiste maade kapitalistide toetusel revolutsioonilise liikumise maha surunud, kuid tundes oma olukorra ebakindlust ja ette nähes revolutsiooniliste jõudude uut kasvu, hakkas eesti kodanlus avalikule fašist-

likule diktatuurile teed rajama. On loomulik, et Tammsaare ei võinud jääda ükskõikseks oma rahva saatuse ja tema tuleviku vastu. Kuid selleks, et saada tõeliseks rahva huvide kaitsjaks, nagu seda oli näiteks Gorki, kirjanik oleks pidanud asuma ainsa järjekindlalt revolutsioonilise klassi — proletariaadi positsioonidele, võtma omaks tema teadusliku revolutsioonilise maailmavaate. See oleks nõudnud omakorda kirjanikult ümberkujunemist ka loomingulises suhtes, oleks nõudnud vanadest loominguprintsiipidest loobumist ja sotsialistliku realismi positsioonidele asumist. Kuid Tammsaarele ei olnud see ülesanne jõukohane. Ta ei suutnud vabaneda selle klassi, nimelt talurahva ebajärjekindlaist vaateist, kellega tal olid elulised sidemed, kelle elust ta ammutas peamiselt ainet oma loominguks ja kelle silmadega ta oli harjunud elu vaatlema. Tammsaare jääb oma endisele positsioonile — kodanliku humanismi ja kriitilise realismi juurde.

Kuid mis tähendas kirjanikule jääda ühiskonna arenemise uuel epohhil, sotsiaalsete tormide ja revolutsioonide epohhil, kriitilise realismi positsioonidele? See tähendas küll ühelt poolt kodanliku maailma paljastamist ja eitamist, kuid teiselt poolt ka revolutsioonilise võitluse mittetunnustamist. Oma iseloomult on need vastuolud lähedased neile, mis avastas erakordse sügavusega revolutsioonigeenius Lenin suure vene klassiku L. Tolstoi loomingus.

Vastuolud Tammsaare loomingus viisid kirjaniku lõpuks ummikusse, millest võis olla ainult üks väljapääs: võitluse tunnustamine. Võitluse kui ekspluataatorliku korra kukutamise ainukese vahendi tunnustamine aitabki Tammsaare lõpuks välja sellest ummikust, millesse kirjanik oli sattunud. Kuid võitlus, mille tunnustamiseni kirjanik jõudis, ei ole veel organiseeritud proletariaadi revolutsiooniline võitlus, vaid kurnajate vastu suunatud stiihiline mäss, mis kujutab endast sügavate sotsiaalsete vastuolude paratamatut tulemust kapitalistlikus ühiskonnas ja nende vastuolude ületamise algidu.

Et saada kujutlust Tammsaare loominguteest, tema teoseis püstitatud probleemidest ja nende lahendamisest, tuleb meil lähemalt tutvuda kirjaniku loominguga. Käesoleva artikli raamides pole võimalik peatuda kõigil kirjaniku sulest ilmunud teoseil. Kirjaniku loomingutee mõistmiseks ei ole sellel ka erilist tähtsust, sest paljud neist eesti rahva elu külgedest, mis on leidnud kajastuse Tammsaare varasemais teoseis, korduvad hiljem kirjutatud töödes, kus nad on saanud sügavama ja kunstiliselt küpsema väljenduse.

Keskne koht Tammsaare loomingus kuulub viiekõitelisele romaanile „Tõde ja õigus“. Et just selles romaanis avalduvad kõige selgemini kirjaniku loominguliste põhimõtete piiratus, tema loomingu nõrgad ja tugevad küljed, siis tulekski meil eelkõige peatuda sellel romaanil.

Romaani esimeses köites kirjeldab Tammsaare eesti talupoja elu sel ajajärgul, millal kapitalistlikud suhted eesti külasse tungivad ja maad võtavad.

Sel perioodil näeme eesti rahva elus esile tõusmas talupidajat, kes on lõpuks vabanenud mõisniku orjusest ja kellest on saanud peremees omal maatükil. Kirjanik jutustabki meile, milliseid pingutusi on nõudnud selle unistuse, saada maaomanikuks ja peremeheks, teostamine ja kuidas kujuneb talupoja elu uutes ajaloolistes tingimustes.

Terava pilguga vaatlejana, kes oskas sügavalt inimhingesse tungida, annab kirjanik romaani esimeses köites mitte ainult kunstiliselt ilmeka, veenmisjõult üllatava pildi eesti talupoja elust, vaid ka pildi sellest, kuidas eilses teoorjas tekib kapitalistliku ühiskonna eraomaniku hingeelu, annab selge kujutluse sellest sotsiaalmajanduslikust aluspõhjust, mis selle hingeelu tekitab.

Pöörates peatahelepanu selle sotsiaalse kihi, selle klassi elu-olu kirjeldamisele, kes ajaloolise arengu poolt tol perioodil Eestis esiplaanile tõusis ja ka tulevikus tähtsat osa etendas, võtab kirjanik uurimise ja kujutamiseobjektiks peamiselt elu need küljed, mis võimaldavad meil paremini mõista ja sügavamalt tungida uue tekkiva eraomaniku maailma, ja me märkame selle maailma hääbumise idusid juba tema sünnil.

Selleks et näidata kogu klassi elu, tema huvisid, sisemisi vastuolusid, moraali ja perekondlikke suhteid, ei tarvitsenud kunstnik-realist meile esitada sadu tema esindajaid. 518 leheküljel on näidatud ainult kahe perekonna elu, kuid selles on antud kõik, mis iseloomustab kogu sotsiaalset klassi.

Vargamäel, mis kujutab endast väikest kõrgendikku soode ja rabade keskel, asub ainult kaks talu. Pearu peab end siin põliseks elanikuks, ta on juba oma talu päriseks ostnud ja on seega täieõiguslik peremees oma maatükil.

Pearu peamiste käitumisnormide aluseks on need elu põhimõtted, mis on omased ühiskonnale, kus ühed inimesed rajavad oma õnne teiste inimeste õnnetuse arvel. Pearu mõistab, et ausus, üllus, õigus on ühiskonnas, kus kehtivad hundiseadused, tühipaljad sõnad. Ta teab vaid üht: selles ühiskonnas on õigus alati rikka poolt, sest selle pärast, kellel on suurem kukkur, on austus ja lugupidamine. Seadused aga on kirjutatud neile, kes neist mööda ei oska minna, kes selleks veel küllalt rikkad ei ole. Pearu teab, et aususega kaugele ei jõua. Madis on aus, kuid on pops ja sureb popsina. Pearu ei vaja säärast ausust, sest see toob ainult kahju.

Pearu on selle ühiskonna vastuvõtlik õpilane, kes kasvatab inimestes omadusi, mis on vastuolus selliste mõistetega nagu ausus ja õigus. Kapitalistliku ühiskonna eluseaduste sünnitatud omadused ilmnevad kõigis Pearu tegudes. Eriti silmapaistvalt avalduvad nad suhtumises naabrisesse ja perekondlikes vahekordades. Eraomaniku väiklased ja egoistlikud püüdlused, kes tunneb end talus ainsa täieõigusliku käskija ja peremehena, kelle soove ja tujusid peavad kõik teadma, ette aimama ja vastuvaidlematult täitma, on temast teinud mitte ainult

võõra tööjõu julma ekspluateerija, vaid ka oma perekonnaliikmete suhtes südametu despoodi ja rõhuja.

Tammsaare raamatut lugedes meenub tahtmatult „pimeduse riik“, mida kujutab oma näidendeis suur vene draamakirjanik Ostrovski. Tammsaare romaanis ja Ostrovski draamades on näidatud kahe erineva ühiskondliku klassi esindajate, kahe rahvuse elu. On loomulik, et see erinevus pidi avalduma ka kirjanike teoseis, kellede looming on sügavalt rahvuslik. Kuid suurest erinevusest hoolimata, mis on tingitud sellest, et osalised kuuluvad eri rahvustesse ja ühiskondlikesse klassidesse, lähendab neid mingi tugev ja võimas jõud üksteisele, mille ees kahvatuvad rahvuslikud ja sotsiaalsete kihtide vaheseinad. Ajajärk ise lähendab neid oma sotsiaal-ajalooliste seadustega, millede sünnitised nad on. Nende despotismi, kangekaelsust, metsikust ja kasuiha ei saa suruda kitsaisse rahvuslikesse raamidesse ja seletada rassi iseärasustega. Nende inimeste moraalne pale on välja kujunenud ajajärgul, millal üks ekspluateerimisvorm hakkas välja suruma teist, kus kõigi väärtuste mõõdupuuks ja elu peremeheks sai kapital. Eriti silmatorkavalt puhkesid õitsele metsikus, kangekaelsus ja harimatus nende ühiskonnakihtide hulgas, kes alles äsja kujutasid endast mitte millegi poolest silmapaistvat orjastatud rahva osa, nüüd aga, ilma et oleksid aega saanud end kultuuriliselt ümber kujundada, muutusid ise rõhujaiks ja orjastajaiks.

Kui Pearu kujus kirjanik näitab meile valmissaadust, eraomanike kiskjaliku maailma väljakujunenud esindajat, siis tema naabris Andreses on näidatud sellesse maailma viivat teed.

Andrese seljataga on raske tööga täidetud elu isakodus, kuid ta on veel noor, tulvil jõudu ja energiat. Andres on tugeva tahtejõuga ja ettevõtlik inimene. Teda ei kohuta Vargamäe oma kehva, kivise põllupinnaga, soise ja võsasse kasvanud heina- ja karjamaaga, kus peaaegu iga päev tuleb rabasse vajunud lehma välja aidata. Ja Andres armastab mitte seda Vargamäed, mille ta ostis, vaid selle tulevikku, mis seni eksisteerib vaid tema kujutluses. Ta unistab ajast, kui Vargamäe viljarikkail, kividest puhastatud põldudel lainetab vili ja kuivatatud soodes kidurate mändide ja kaskede asemel kohiseb kõrge ja tume mets.

Andres teab, et kõike seda võib saavutada inimese väsimatute kätega, tema ülla kõikeloova tööga. Ja nii algab inimese kangelaslik võitlus loodusega. Selles ennastsalgavas töös on kehastatud inimese parimad omadused. Andres ei tea, mis tähendab puhkus. Kogu tema elu täidab tööpaatos. Töö õilistab inimest. Selles on romaani esimese kõite keskne idee. Me teame aga, et töö õilistab inimest ainult siis, kui see on loov, kui sellega ei taotelda kitsaid egoistlikke eesmärke, kui see on suunatud kogu rahva õnnele, kui see pole sihitud teiste rõhumisele ja orjastamisele. Kuid selline saab olla töö ainult sotsialistlikus ühiskonnas. Kapitalistlik ühiskonnakorraldus on säärane, et ühe ini-

mese edu toimub seal tavaliselt teiste alistamise arvel, kaasinimeste alandamise ja orjastamise arvel. Vargamäe oma soode ja kividega osutub siiski võitluses Andresega viimasest tugevamaks.

Andres ei mõtle esialgu veel sellele, et kapitalistlikus ühiskonnas tuleb inimesel võidelda mitte ainult looduse, vaid ka inimese vastu. Kuid sellele Vargamäel ei mõelda. Ja üldse on siin ohtlik mõelda, sest Vargamäe armastab, et inimesed töötaksid rohkem ja mõtleksid vähem. Tunded südames ja mõtted peas on siin liigsed. Kuid siin elab ju peale Andrese ja Pearu veel teisi inimesi.

Tekib küsimus, kuidas siis nemad on siin läbi saanud. Siin on vana Madis, kes elab popsina Andrese maal, siin on sulased ja pererahva lapsed. Kas nad kõik elavad mõteteta peas ja tunneteta südames?

Seda ei saa öelda. Kuid nad võivad siin mõelda ja tunda, elada ja tegutseda nii, nagu seda peremehed nõuavad. Ja et peremehed on omavahel vaenujalal, siis nõuavad nad, et ka kõik teised mõlema talu elanikud oleksid kahes vaenulikus leiris.

Kuid kõik see, mis rikkus ja mürgitas isade elu, ei jõudnud veel avaldada oma hävitavat mõju lastele. Need ei tunne endid veel Vargamäe maade omanikena, neil pole veel põhjust üksteist vihata. Seepärast kohtuvad nad isade teadmata, mängivad oma lapselikke mängu, ja kui nad vahel üksteisega ka ei sobi, siis toimub kõik see sootu teisel alusel kui riidud ja tülid isade vahel.

See lapselik sõprus Andrese tütre ja Pearu poja vahel kasvab pärastpoole tõeliseks armastuseks. Sellest teada saanud, kihutab Andres tütre kodunt minema, Pearu keeldub pojale talu pärandamast, ja noored lahkuvad Vargamäelt, viies endiga kaasa vähe rõõmu ja palju süngeid ning kurbi mälestusi.

Erilist elu elab Vargamäel vana Madis. Kui noored, kes hellitavad veel parema elu lootusi, püüavad siit kas või alasti lahkuda, siis Madis sääraseid lootusi ei hellita. Sest kord ta juba lahkus oma isakodust samasuguse õnnelootusega, kuid ei leidnud seda kuskil.

Madise seljataga on kolmkümmend aastat kraavikaevaja rasket tööd. Kolmkümmend aastat on ta soodes ja rabades kraave kaevanud. Ta kaevab neid kunagi parunile, siis mitmesuguseile taluomanikele ja nüüd juba aastaid kaevab ta neid Vargamäel. Selle kolmekümne aasta orjatööga hommikust õhtuni ta ei omandanud talu ega saavutanud õnne. Vähe rõõmu ja palju muret on ta oma eluea jooksul tunda saanud. Kuid töö, mis ei taotle teiste rõhumist, pole temas kujundanud neid omadusi, mis me avastasime Andrese ja Pearus. Temas on säilinud inimlik süda ja inimlikud tunded. Tõsi, selles südames ja neis tundeis on palju orjalikku, mis iseloomustab inimest, kes tüki leiva pärast on sunnitud müüma ennast elu peremeeste tahtele, kuid neis tundeis on ka palju õilsat, mis tõendab kaasatundmist samasuguseile elu vaeslastele nagu ta ise. Madis on sunnitud Vargamäel mõtlema ja arutlema

nii, et need mõtted ja arutlused poleks suunatud peremeeste vastu, keda ta teenib.

Oma tõelisi mõtteid püüab ta võõra eest varjata. Kuid nende mõtete katkendid, mis meieni ulatuvad ja sellest räägivad, et ka tema mõtleb tõest ja õigusest, tõendavad, kui kaugel seisab alles see igavene ori nende tõeliste põhjuste mõistmisest, miks elus puudub õigus.

Sellest, kui kaugele võib inimese teadvus tema olemisest maha jääda, räägivad mitte ainult Madise surmaeelsed mõtisklused, vaid ka teiste samasuguste töömeeste elu. Kivised ja kehvad Vargamäe põllud, tema läbipääsmatud sood nõuavad palju tööd ja inimkäsi, et nad muutuksid sääraseiks, nagu neid tahavad näha peremehed. Seepärast töötavad siin kõik noorusest peale kuni raugaeani oma palehigis.

Erandiks on vaid Pearu, kes jagas oma talus tööd ja kohustused nii, et töötasid teised, ent tema ise tegeles mitmesuguste trikkide ja riugastega. Pearu arvates ongi see peremehele sünnis.

Inimese kolossaalsele jõupingutusile avaldab loodus visa vastupanu. Andres on veel kaugel oma julgete plaanide teostamisest. Tema unistused tuleviku Vargamäest näivad talle vahel mitte iialgi teostuva ideaalina. Kuid siiski me näeme, et on saavutatud üsna palju. Sügisel hakatakse rohkem vilja saama, heinasaak suureneb aasta-aastalt, rohkem peetakse hobuseid, lehma ja lambaid. Kuid siiski on sulased need, kes tulevad siia tühjade kätega ja samuti siit lahkuvad. Neid võib näha Vargamäel nii talvel kui suvel, nii sügisel kui kevadel. Kui Vargamäe peremeeste südameis on peaaegu kustunud inimlikud tunded oma perekonnaliikmete vastu, siis oleks asjatu otsida neid tundeid käitumises sulastega. Vargamäe peremehed võivad loomi haletseda, kuid inimeste vastu ei ole neil halastust.

Kolmandat aastat on Juss Andrese talus sulaseks. Aastast aastasse muutub töö üha raskemaks.

„Juss, kes juba esimesel aastal kaebas, et peremees tapab tema tööga ära, tundis alles sel aastal tõelikult, mis tähendab tapmine adra taga. Peaaegu kõik põllutööd tegi ta üksi, vahetades väsinud hobuseid, ise teadmata, mis on lõunatund.“

Parem pole süiate elu ka Pearu juures. Kui võitlus olemasolu ja rikastumise eest eraomanduslikus ühiskonnas kujundas Andreses ägeduse, tooruse ja ebainimlikkuse jooni, mis muutusid mitte üksnes teiste inimeste, vaid ka tema enda kannatuste lätteks, siis Pearu väiklast egoismi ja despootilist isekust, mis küündis sageli sadismini, said tunda peamiselt teised.

Nagu näeme, kirjeldab Tammsaare oma romaani „Tõde ja õigus“ esimeses köites talurahva elu, kes moodustas põhimassi tolle eesti rahva ajaloolise arenemise etapil. Kuid see mass ei kujuta endast enam seda ühtset, ühise eesmärgi ja ühiste püüdlustega jõudu, nagu on püüdnud seda näidata mitmesugused rahvusliku liikumise ideoloogid.

Kirjaniku suur teene seisab selles, et ta on osanud talurahva elus

tabada seda peamist ja iseloomulikku, mis libises paljude eelmise sugupõlve kirjanike tähelepanu eest kõrvale. Tõepäraselt ja veenvalt, ilma igasuguse ilustamiseta ja harukordse kunstilise jõuga joonistab ta oma kujusid, näidates lugejale kõiki talurahva olulisi jooni ajajärgul, millal Eesti külas hakkasid arenema kapitalistlikud suhted.

Ta ei varja seda positiivset, mis on seotud talurahva vabastamisega ja küllalt suure osa muutumisega maaomanikeks, mille tõttu neil uutel maaomanikel tekib isiklik huvi oma majapidamise paremale järjele tõstmiseks. Kuid samal ajal ta ei varja ka kõike seda negatiivset, mis tuleneb eraomanike maailma enda loomusest. Selle maailma pahesid, tema alatust paljastades autor mõnab tahes või tahtmatult, et see maailm on määratud paratamatult hukkamisele.

Kirjanik näitab, et kapitalistlike suhete sissetungimisega külla ja nende edasiarenemisega käib kaasas uue vaimse ja füüsilise orjuse tekkimine. See orjus on madala kultuuriga küla tingimustes eriti julm ja metsik. Selle käes kannatavad, sellest hukuvad mitte ainult need, kes on sunnitud müüma oma tööjõudu, vaid temas lämbuvad ka kõik need, kelles pole veel kustunud inimlikud tunded ja õilsad taotlused. Esile tuues selle maailma vastuolusid ei näita kirjanik aga väljapääsu sellest maailmast, tema vastuolude ületamisviisi.

Nende inimeste protest, kelledele see maailm on kannatuste põhjuseks, omab alles stiihilist iseloomu, nende jõud on killustatud ja orga-seerimata. Kuid ka see stiihiline protest sisendab lugejale veendumuse, et see elu, mille ebainimlikkust Tammsaare ümberlökkamatute andmete varal näitab, tuleb täiesti uutal alustel ümber ehitada.

Palju lehekülgi pühendab kirjanik laste elu kujutamisele Vargamäel. Veendunud, et tema pojast Indrekust saaks talle halb abiline Vargamäel, nõustub Andres pärast mõningat järelemõtlemist Indrekut kooli saatma, ja Indrek lahkub Vargamäelt. Siitpeale muutub ta mitte ainult järgmise kõite, vaid „Tõe ja õiguse“ kõigi teiste kõidete keskseks kujukse.

Romaani teises kõites näidatakse meile Indreku õpiaastaid Mauruse koolis. Need aastad langevad ühte pingeliste aastatega 1905. a. revolutsiooni eel.

XIX sajandi lõpust alates nihkus proletariaadi revolutsioonilise võitluse keskus Venemaale. Venemaa noor, kuid kiiresti arenev töölisklass alustas revolutsioonilist võitlust tsarismi ja kapitalismi vastu. Venemaa töölisklass, võrreldes Lääne-Euroopa töolistega, tegi läbi kiirendatud korras poliitilise kasvatususe kooli. Tsarismi tingimustes muutusid streigid kiiresti proletariaadi poliitiliseks võitlusvahendiks mitte ainult kapitalistide, vaid ka isevalitsuse vastu. Töölisliikumine äratas poliitilisele võitlusele ka teised elanikkonna kihid. Linnades toimuvad üliõpilaste meelevaldused ja streigid. Maal algavad rahutused. Töölisliikumise etteotsa astub neil aastail revolutsiooniline marksistlik partei, keda juhivad Lenin ja Stalin. Tervikliku kujutuse sellest uuest

jõust, kes ilmus nüüd ajaloo näitelavale ja astus võitlusse rõhujatega, andis Maksim Gorki oma suurepärase romaani „Ema“. Siin näitab Gorki seda teed, mida mööda töölishulgad läksid revolutsioonile. Ta rõhutab selles teoses revolutsioonilise teooria ülisuurt tähtsust stiihilise töölisliikumise kujunemisel tööliste teadlikuks võitluseks oma vabastamise eest.

On loomulik, et, siirdudes Tammsaare romaani teise kõite vaatlemisele, milles kirjanik kujutab tähtsat ajajärku oma peakangelase vaa-dete ja veendumuste kujunemise mõttes, ajajärku, mis aastailt langeb ühte suure revolutsioonilise tõusuga Venemaal, tekivad küsimused: kas need revolutsioonilised ideed ulatuvad ka Indrekuni? Millises suu-nas toimub tema arenemine õpiaastail?

Et vastata neile küsimustele, tuleb meil esiteks selgitada, mida kaju-tab endast see uus keskkond, kuhu kirjanik koos oma peakangelase Indrekuga viib ka lugeja.

Juba esimestel lehekülgedel tutvustab kirjanik meid Mauruse koo-liga, kelle kasvandikud ja kasvatajad on autori tähelepanu keskuses romaani teises kõites.

Selle erapansioni ukSED on avatud kõigile, kes tulevad siia mitte tühjade taskutega. Sellesse kooli astujate teel pole vanuselisi ega rah-vuslikke tõkkeid. Seetõttu on selle õppeasutuse kasvandike koosseis ülimalt mitmepalgeline. Koos noorukitega õpivad siin ka täiskasvanud. Me leiame siit talunike, käsitöölise, kaupmeeste ja isegi töösturite, krahvide ning vürstide poegi. Mauruse koolis õpivad need, keda on toonud siia teadusjanu, kuid rohkem näeme siin niisuguseid, kes on läbi kukkunud enam kui ühes koolis, kuid oma vanemate tahtel on sunnitud õnne katsuma ka Mauruse koolis.

Oma jõudu säästmata püüab kooli direktor vana Maurus kasvatada oma hoolealuseist ustavaid alamaid sellele korrale, mida ta ise teenib. Ent kuna selle korra ja tema sotsiaalsete aluste ebaarukus sügavalt mõtlevale inimesele muutub üha silmanähtavamaks, peab härra Mau-rus oma peamiseks ülesandeks võitlust kõige selle vastu, mis tema kasvandike teadvuses võiks äratada iseseisvat mõtlemist. See endine pastor ja rahvuslikust liikumisest osavõtja, kes on kindlustanud ene-sele elus privilegeeritud seisukorra ja kaotanud oma opositsioonilise tuhina, ei suuda oma alluvaile õpetajaile ja kasvandikele andestada, kui need hakkavad asjadest arutlema nii viisi, et see võiks kõigutada nende usku jumalasse või tsaarisse.

Kuid ka härra Mauruse tsitadelli tungib revolutsiooniliste ideede vastukajasid. Agaralt kaitseb Maurus oma kasvandike teadvust, et need „ohtlikud“ ideed seda ei nakataks.

Ta ei vali vahendeid selle eesmärgi saavutamiseks. Korra ta püüab veenda õpilasi, et revolutsioon olevat vaid venelaste ja sakslaste väljamõeldisi, kuid eestlastel polevat põhjust mässata, korra jälle hirmutab ta Siberiga neid, kes julgevad kätt tõsta jumala ja tsaari

vastu, või siis viitab Jakobsonile, kes tema sõnade järgi olevat muutunud Peterburis sotsialistiks ja keda jumal selle eest olevat karistanud surmaga.

Õpetaja Miilinõmme kihutas Maurus koolist minema vaid seepärast, et tema nimele tuli Saksamaalt postiga raamat pealkirjaga „Sotsioloogia“, missugust nimetust Maurus pidas liiga kahtlaseks. Iseloomustades vana, revolutsioonieelset kooli Venemaal ütles Lenin oma kõnes Kommunistliku Noorsooühingu III ülevenemaalisel kongressil 1920. a. 2. oktoobril: „Vana kool kuulutas, et ta tahab luua igakülgset haritud inimese, et ta õpetab teadust üldse.

Me teame, et see oli läbi ja läbi vale, sest kogu ühiskond oli rajatud ja tugines inimeste jagunemisele klassidesse, rõhujaiks ja rõhutuiks. Loomulik, et kogu vana kool, olles täielikult klassivaimust läbi imbnud, andis teadmisi vaid kodanluse lastele. Iga tema sõna oli võltsitud kodanluse huvides. Tööliste ja talupoegade noorpõlve niivõrd ei kasvatatud neis koolides, kui võrd drilliti sellesama kodanluse huvides. Neid kasvatati nii, et luua neist kodanlusele kõlblikke teenreid, kes oleksid võimelised andma talle kasu ja ühes sellega ei häiriks tema rahu ning tegevuseta olekut.“

Väärtuslikem Tammsaare romaani teises köites ongi see, et kirjanikul on õnnestunud näidata vana revolutsioonieelse kooli tõelist palet, tuupimise kooli palet, mis sundis inimesi omandama hulga mittevajalikke, üleliigseid, surnud teadmisi, milledega noore sugupõlve pead täis topiti.

Erakordselt formaalselt suhtuvad oma kohusesse peaaegu kõik Mauruse kooli õpetajad. Kujutades neid kateedris õpilaste ees, kodus miljöös ja sõbralikes vestluses, annab kirjanik ereda kujutluse vana kooli õppejõudude elust ja vaimsest ilmast.

Vilets ja rõõmutu on nende elu. Meile avaneb pilt õpetaja raskest materiaalsest seisundist isevalitsuse aegu, tema vaimse silmaringi kitsusest ja eesmärkide ning ideaalide puudumisest elus sel ajal.

(Järgneb.)

Ühest tavalisest maakoolist.

A. LINTS.

Nõukogude kool ja nõukogude õpetajaskond on omandanud rikkalikke kogemusi õppiva noorsoo õpetamisel ja kommunistlikul kasvatamisel. Neid kogemusi on vaja tundma õppida ja üldistada.

Lenini-Stalini partei juhtimisel lahendab nõukogude rahvas edukalt pärastsõjase ülesehituse hiiglaslikke ülesandeid. Sotsialismi ülesehitamise lõpuleviimise ning järk-järgult kommunismile ülemineku pericodil suureneb veelgi nõukogude kooli osatähtsus, päevast päeva peab paranema järeltuleva põlvkonna õpetamine ja kommunistlik kasvatamine. Nõukogude õpetaja, nagu kõik meie ideoloogilisel alal töötajad, „on seatud praegu eesmisele tuleliinile, sest rahuaegse arengu tingimustes ei vähene, vaid ümberpöörduvalt, kasvavad ideoloogilise rinde ülesanded . . .” (A. A. Ždanov).

Kahjuks on senini väga vähe ja puudulikult tundma õpitud Eesti NSV õpetajate ja koolide töökogemusi, napilt on nende tööst kirjutatud kogemuste edasiandmiseks meie õpetajaskonnale. Eeskujuks sel alal võime võtta vanemaid vennasvabariike, kus koolitöö kogemuste tundmaõppimiseks ja levitamiseks on palju ära tehtud.

Anname alljärgnevalt lühikese kokkuvõtte Pensa oblasti Annenkovo külakooli tööst äsjailmunud raamatu „Школа села Анненково” järgi, mille on koostanud V. G. Belinski nimelise Pensa Pedagoogilise Instituudi teaduslikud töötajad.

Annenkovo kool pakub suurt huvi veel seepärast, et see on tavaline maakool tavalise õpetajaskonnaga. Annenkovo kool, keda juhivad andekas pedagoog, NSV Liidu Ülemnõukogu saadik, VNFSV teeneline õpetaja Anna Petrovna Tšekalina, on muutunud üheks parimaks kooliks Pensa oblastis.

*

Kakskümmend kilomeetrit Kuznetski linnast, Annenkovo küla serval seisab ilus kahekorruline keskkoolihoone. Hoone on uus, ehitatud kümne aasta eest, kuna kool ise aga tähistas juba oma kolmekümnendat aastapäeva.

Annenkovo küla šeff, kohalik piiritustehas, andis kooli sisustamiseks 15 000 rubla, mille ees muretseti koolipingid, lauad, toolid,apid, diivanid. Klassid, õpetajatetuba ja raamatukogu said mugava ja tugeva mööbli, füüsika- ja looduslooklassid — hea sisustuse.

Kooli külastaja, kes esmakordselt astub üle koolimaja läve, saab esimese mulje loomulikult kooli välisilmest. Peab ütleva, et välisilme on siin laitmatu.

Koolimaja ees on avar õu, mida palistavad lillepeenrad ja raid-

kujud. Seda läbides jõuate koolimajja, mida hoitakse eeskujulikult korras. Avarais koridorides on lilled ja raidkujud. Seintel nõukogude rahva suurte juhtide portreed ja vene kunstnike tööde reproduktsioonid ning kooli kasvandike, kunstiringi liikmete valmistatud pildid. Klassid on avarad, valguseküllased. Kõikjal valitseb puhtus ja kord, mis avaldab suurt mõju õppe- ja kasvatustööle koolis.

Annenkovo kooli õpetajaspere pole pedagoogilise ala meistrite kogu, vaid tavalisest õpetajaist koosnev kollektiiv, kelle tugevuseks on südamega asja juures seismine, sõbralikkus, pingutav töö ning kollektiivi ühtsus.

Ühtne kollektiiv saab olla seal, kus on ühtne juhtimine. Kui mõnedes koolides puudub selgus, kes keda juhib, kes vastutab, siis Annenkovo koolis tunneme direktori juhtimist kõikjal, keda sõbralikult toetab kogu õpetajaskond.

Kooli direktor sm. Tšekalina töötab samas koolis juba 30 aastat, juhib pedagoogilist kollektiivi, õpetab ja kasvatab lapsi, elab nende isade ja emade elu, kolhoositalurahva elu. Kooli kaudu avaldab ta suurt ja viljakat mõju küla- ja kolhoosielule.

Teostades ainujuhtimist toetab sm. Tšekalina alati klassijuhatajate ja õpetajate loomingulist initsiatiivi, õpilaste väärtuslikke algatusi, aitab kaasa nende rakendamisele.

Kooli administratsiooni töö on rangelt plaanikindel. Plaan koostatakse tavaliselt nädala kohta ja on hästi läbi mõeldud — selles leiavad peegeldust kooli kõik aktuaalsed ülesanded.

Plaanipärasus ja kontroll aitab kooskõlastada ja kasutada kasvatustlikeks eesmärkideks kooli iga organisatsiooni tööd, ühendada üksikute õpilaste soove kollektiivi huvidega.

Direktor kontrollib süstemaatiliselt õpetajate ja klassijuhatajate tööd. Vesteldes pärast tunde õpetajatega kuulab ta algul ära õpetaja enda arvamuse, nõustub sellega, milles õpetajal õigus, märgib positiivse tema töös, toetab väärtuslikke algatusi ning alles seejärel juhib tähelepanu puudustele. Mitte kartes „suhteid rikkuda“ analüüsib ta tundi, õpetab noort õpetajat: „Seda Teie ei tea, aga vaja on teada. Seda Te veel ei oska, aga tarvis on osata.“

Uhes sellega annab ta nõu, missugust kirjandust on vaja lugeda ja missuguseid meetoodilisi võtteid kasutada. Ta juhatab kätte, kust saada vajalikku kirjandust.

Tegemata saladust oma vaatluste tulemusist, teatab direktor oma muljed ja järeldused õppenõukogule, meetoodilisele komisjonile, paljastab vead, esinegu need siis kelle juures tahes, näitab positiivseid kogemusi.

Halb juhtimine toob tavaliselt kaasa kaadri tiheda vahetamise. Hea juhtimine on aga kõigepealt kaadri kasvatamine, töötajate praktiline abistamine. Annenkovo kooli pedagoogilise kollektiivi on kasvatanud kooli direktor.

Annenkovo kooli õpetajad püüavad väsimatult täiustada oma pedagoogilist meisterlikkust, omandavad marksismi-leninismi revolutsioonilist teooriat ning tõstavad sellega õppe- ja kasvatustöö taset.

Suurt abi koolile annab parteiorganisatsioon, kes suunab kooli kõigi organisatsioonide tegevuse ühele eesmärgile, kasvatada õpilasi marksistlik-leninliku maailmavaate vaimus, nõukogude patriotismi vaimus.

Ühtki tähtsamat küsimust koolis ei lahendata parteiorganisatsiooni osavõtuta. Kooli juhtivaks tuumaks on direktor, õppealajuhataja ja parimad õpetajad-kommunistid.

Kollektiivi loominguine aktiivsus oleneb suurel määral tema ideelis-poliitilisest karastusest, arusaamisest ühiskonna huvidest. Püsivalt marksistlikku-leninlikku teooriat omandades on Annenkovo kooli õpetajail selge kujutus nende ees seisvaist ülesandeist, mida püütakse edukalt täita.

Iga õpilane koolis tunneb kogu kollektiivi alatist huvi tema edusammude vastu, talle on meeldiv, et tema jõupingutusi tähele pannakse ning tema tööd hinnatakse.

Kooli direktor jälgib hoolikalt õpilaste teadmiste taset: viibib tundides, eksameil, küsitleb õpilasi, tutvuneb nende kirjalike ja muude töödega, võtab osa järeleaitamisest, jälgib ringide tööd, tööd kooliaias jne.

Direktor, viibides tihti klassides, kasutab iga sobivat juhust õpilastega vestlemiseks kõige mitmekesisemal teemadel: tulevases elukutse valikust, loetud raamatuid, sellest, kuidas nad veetsid puhkepäeva jne. Sel teel koguneb direktorile palju väärtuslikku materjali õpilaste mõttest, meeleolust, püüdlikkusest, nende muredest ja rõõmudest.

Annenkovo kool peab tihedat sidet oma kasvandikega mitte ainult seni, kuni nad koolis õpivad, vaid ka pärast kooli lõpetamist. Kooli saabub tihti kirju meie mõõtmatu kodumaa mitmesuguseist kohtadest, mille on saatnud kooli endised kasvandikud.

Õige juhtimine, aastate jooksul väljakujunenud kasvatussüsteem, õige tööstiil, kooli tihe side kolhoosieluga ja kogu meie kodumaa eluga kindlustas need tulemused, mille üle tunneb õigusega uhkust Annenkovo kool.

Annenkovo koolis on rida traditsioone, millest hoolikalt kinni peetakse. Siia kuuluvad õpilaste vastuvõtt koolitöö esimesel päeval direktori ja õpetajate poolt pidulikult ehitud koolihoones, koolis valitsev äärmine puhtus ja kord, harjumus kohe pärast kella helisemist asuda oma kohtadele klassis, tulla kooli puhtana ja korralikult rietatuna, tähistada alati „lindude päeva“ märtsikuu viimasel laupäeval, milleks iga klass, rühm, salk ja noorte naturalistide ring hoolikalt ette valmistab, direktori ja õpetajate südamlük vestlus kooli lõpetajatega pärast lõppõhtut, kui kõik kõrvalised isikud on lahkunud, kuu-

luvad kooli arvukate traditsioonide hulka, mis aitavad tihendada ja tugevdada kollektiivi.

Nii õppe- kui ka kasvatustöö Annenkovo koolis on läbi mõeldud ja plaanitud pisimate üksikasjadeni. Igal ajal võite te määratud kohal leida kõigi kooli organisatsioonide kalenderplaan. Esitame neist mõned näitena.

Annenkovo kooli loengute plaan 1946./47. õppeaastaks.

1. Meie kuulsaid kaasmaalasi: A. N. Radištšev (8.—10. klassile; õpetaja Stepanovi ettekanne).
2. Aatomienergia (8.—10. klassile; õpetaja Berjozkina ettekanne).
3. M. V. Lomonossöv (6.—7. klassile; õpetaja Fomina ettekanne).
4. Undiseid teaduse ja tehnikat alalt (8.—10. klassile; õpetaja Bõtškova ettekanne).
5. Maakera minevikust (5.—7. klassile; õpetaja Kirjanova ettekanne).
6. Uute taimede loojad (8.—10. klassile; õpetaja Garkina ettekanne).

Oppenõukogu tööplaan 1946./47. õppeaastaks.

1. Kooli töötulemused 1945./46. õppeaastal.
2. ÜK(b)P KK otsused ajakirjade „Zvezda“ ja „Leningrad“ kohta.
3. Kooli tööplaanide kinnitamine.
4. Kooli töötajate pöördumine Pensa oblasti ühiskondlike organisatsioonide poole.
5. Õpetajate, klassijuhatajate ja ringijuhatajate töö plaanimisest ÜK(b)P KK otsuste valgusel ideoloogilise töö üle.
6. Õppetöö käigust.
7. Vastuvõtt 5. klassi.
8. Ideelis-poliitilisest kasvatustööst tundides.
9. Moraalse kasvatuse meetodika.
10. Edasijõudmise arvestamise organiseerimine.
11. Missugune peab olema maakool.
12. Lugemisruumi organiseerimine Annenkovo meetodilisele ringile.
13. Võitlus formalismiga ja teiseks aastaks samasse klassi jäämisega.
14. Kooli viisaastakuplaani kinnitamine.
15. NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärgust.
16. Klassijuhataja töö sisu ja meetodika.
17. Kooli haljastamisplaanide kinnitamine.
18. Kodukoha uurimistööst koolis.
19. Kooli kontrollimise tulemused inspektori poolt.
20. Klasside valmisolekust eksameiks ja katseiks.
21. Metsapäeva korraldamisest.
22. Suviste matkade plaani kinnitamine.

23. 10. klassi õpilaste lubamisest eksameile.
24. Õpilaste üleviimine.
25. Aktus 4., 7., 10. kl. õpilastele klassi- ja koolikursuse lõpetamisel.
26. Positiivset ja negatiivset meie kooli töös.

Klassikoosolekute graafik 1947. a. jaanuarist märtsini.

Kuupäev	Klass	Millises ruumis	Klassijuhataja
Laupäev 13. I, 27. I, 10. II, 24. II	7. klass	7. kl.	Uljanov
Neljapäev 23. I, 6. II, 20. II, 6. III	6. klass	6. kl.	Berjozkina
Laupäev 6. I, 1. II, 15. II, 1. III	5-a, 5-b	5. kl.	Nazarov
Neljapäev 23. I, 6. II, 20. II, 6. III jne.	9. klass	9. kl.	Kurgašova

Annenkovo kool on metoodilise ringi keskuseks kuuete koolile. Sellest tööst ülevaate saamiseks esitame plaani, mis on märgitud 30. märtsi 1947. a. koosolekuks:

Metoodilise ringi tööplaani 30. märtsiks 1947. a.

1. Loeng käesolevast momendist (ettekandja V. P. Kurgašova).
2. Kokkuvõtte III õppeveerandi tööst ja ülesandeid IV veerandiks (aruandja A. P. Tšekalina).

Algklasside õpetajate sektsioon.

1. Tutvunemine metoodiliste juhenditega tööks raamatuga.
2. Tüüpülesannete lahendamine.

Matemaatikaõpetajate sektsioon.

Laboratoorsete ja praktiliste tööde metoodikast ja tehnikast füüsikas.

Keele- ja kirjandusõpetajate sektsioon.

Teema „Arvsõnad“ metoodiline läbitötamine.

Ajaloo- ja geograafiaõpetajate sektsioon.

1. Ajalehtede ja ajakirjade materjalide kasutamisest ajalootundides.
2. Sama geograafiatundides.

Bioloogia- ja keemiaõpetajate sektsioon.

1. Põllumajanduslike teadmiste elemendid loodusõpetuse kursuses.
2. Laboratoorsete tööde metoodika ja tehnika keemias.

**Annenkovo Keskkooli õppenõukogu tööplaan
1947./48. õppeaasta II poolaastaks.**

Kuupäev	Ettekannete, aruannete nimetus
12. I	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kooli II poolaasta üldplaani kinnitamine. 2. Juhend klassijuhatajate tööks. 3. Lastevanemate komitee põhimäärus. 4. Õpetajate iseseisvast tööst ideelis-poliitilise ja pedagoogilise taseme tõstmiseks. 5. Kooli viisaastakuplaanist.
15. II	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nõukogude patriotismi ja nõukogude rahvusuhkuse kasvatamisest füüsikatundides. 2. Abinõudest võitluses teiseks aastaks samasse klassi jäämisega. 3. Kokkuvõtte õpetajate tundide külastamisest. 4. Klassijuhatajate aruandeid.
20. III	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nõukogude patriotismi ja nõukogude rahvusuhkuse kasvatamisest keemia- ja geograafiatundides. 2. Kokkuvõtte õpetajate tundide külastamisest. 3. Klassijuhatajate tööst. 4. Pioneerijuhitööst.
4. IV	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kooli III kvartali töötulemuste kokkuvõtte. 2. Eksameist. 3. Raamatukogu tööst.
20. IV	<ol style="list-style-type: none"> 1. Õpilaste ideelis-poliitilisest kasvatamisest õppetundides. 2. Eksameile ettevalmistamise käigust.
18. V	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koolitöö tulemuste kokkuvõtte, õpilaste üleviimine. 2. Suviste matkade plaanide kinnitamine. 3. Loengute jaotamine õpetajate vahel suviseks perioodiks.

Kooli direktor A. Tšekalina.

Klassijuhataja tööplaan III õppeveerandis (VII klass).

1. Korraldada klassikoosolekuid igal laupäeval.
2. Pidevalt jälgida õpilaste välist puhtust ning puhtust klassis.
3. Igal nädalal kontrollida õpilaste päevikuid.
4. Märkida klassiorganisaatori päevikus õpilaste osavõtt ühiskondlikust tööst koolis ja külas.
5. Kontrollida, kas iga õpilane kogub tuhka.
6. Jälgida õpilaste osavõttu geograafia-, noorte naturalistide, elektrotehnilise ringi tööst.
7. Iga päev kontrollida õpilaste korrapidamist riiehoius.
8. Arvestada õppetööst osavõttu, hilinemistest teatada lastevanemaile iga päev.
9. Klassikoosolekuil kuulata õpilaste informatsiooni ajalehe „Pionerskaja Pravda“ üle, samuti õppeedukusest ja distsipliinist.

10. Korraldada vestlus eksameile ettevalmistamisest; abistada õpilasi kordamisplaani koostamisel.

11. Lugeda ja arutada läbi õpilastega „Pionerskaja Pravda“ artiklid õpilaste ettevalmistamisest eksameiks.

12. 21. jaanuaril korraldada ettekanne V. I. Leninist (anda ülesanne Nenaševale).

13. 23. veebruaril — ettekanne Nõukogude armeest, 8 märtsil — kommunistlikust naistepäevast (teha ülesandeks Blohhinale).

14. Korraldada igas kuus lastevanemate koosolekud; arutada neil õpilaste õppeedukuse, eksameiks ettevalmistamise ja distsipliini küsimusi.

15. Jaanuaris külastada Birjukovkas elunevate õpilaste kodusid.

16. Veebruaris korraldada 7. klassi õpetajate nõupidamine, kus arutella õppeedukuse küsimust.

17. Kõnelda vene keele ja matemaatikaõpetajatega tööst maha jääma kippuvate õpilastega.

18. Veebruaris kuulata õpetaja N. P. Garkina ettekannet akadeemik T. D. Lössenko tööst.

19. Märtsis korraldada koosolek õpilaste ettekannetega teemal: Venelased — elektrotehnika loojad. (Lõppsõna õpetaja N. V. Bõtskovilt).

20. Kontrollida, mida õpilased iseseisvalt loevad, juhtida nende klassivälist lugemist.

21. Külastada kommunistlike noorte koosolekuid.

22. Korraldada koosolek III õppeveerandi töötulemuste arutlemiseks.

23. Kontrollida õpikute seisukorda.

Klassijuhataja N. Garkina.

ANNENKOVO KESKKOOLI ÕPILASKOMITEE 1947./48. ÕPPEAASTA II POOLAASTA TÕÕPLAAN.

I. Üldosa.

1. Õpilaskomitee koosolekuid korraldada kaks korda kuus kesknädalati. Koosolekuile kutsuda klassijuhatajad ja pioneerijuhid.

2. Valida klassikomiteed 3-liikmelises koosseisus 5.—10. klassini; klassikomiteesse peab kuluma: klassiorganisaator, rühmaorganisaator, kolmandale liikmele teha ülesandeks jälgida klassi sanitaarset ja hügieenilist olukorda.

3. Korraldada üks kord kuus klassiorganisaatorite koosolekuid.

4. Õpilaskomitee juurde moodustada järgmised komisjonid:

a) õppetöö,

b) ühiskondlik-kasuliku töö ja

c) kultuuritöö komisjon.

5. Õppetöö komisjon moodustada klassiorganisaatoreist, ühiskondlik-kasuliku töö komisjon — rühmaorganisaatoreist ja pioneerijuhtidest, kultuuritöö komisjon — ringide esimeestest.

6. Komisjonid töötavad õpilaskomitee liikme juhtimisel.

7. Õppetöö komisjonil organiseerida korrapidamine koolis, kontrollida korrapidamist klassides, võtta tarvitusele abinõusid õppeedukuse ja distsipliini tugevdamiseks; organiseerida vastastikust abistamist, abistada õpetajaid õppekabinettide töös, laboratoorsete tööde teostamisel, õppevahendite parandamisel ja valmistamisel.

8. Ühiskondlik-kasuliku töö komisjonil organiseerida ja anda suuremat abi klassidele töö korraldamisel kolhoosis, koolis, puude istutamisel, looduse kaitse, koolimööbli remontimisel.

9. Kultuuritöö komisjonil abistada kooli raamatukogu raamatute, ajakirjade ja ajalehtede paremaks kasutamiseks, organiseerida lugejate konverentse, abistada ringe, värvates sinna õpilasi; organiseerida seinalehtede ja käsikirjaliste ajakirjade väljaandmist. Korraldada õpilaskonferentse ja -kino külastamine, organiseerida koolis õpilashommikuid ja -õhtuid.

Sama komisjon organiseerib ka kodukoha uurimise tööd koolis, samuti oma küla ja rajooni ajaloo tutvumist, rahvaluule kogumist ja korraldab matku kodukoha piires.

10. Ühiskondlik-kasulikule ja kultuuritööle suunata kogu õpilaskollektiiv.

II. Õppetöö.

1. Kontrollida iga päev klassiorganisatsioonide kaudu klassi- ja riitusruumi korrapidajate tööd neile antud ülesannete täitmisel.

2. Klassikomitee liikme kaudu teostada igapäevast kontrolli klasside puhtuse ja õpilaste sanitaarse seisukorra üle.

3. Mitte lubada, et õpilased distsipliini rikuksid, mõjutada neid seltsimehelikult; mittedistsiplineeritud õpilaste käitumist arutada õpilaskomitees.

4. Hankida õpetajailt andmeid, kes õpilastest jäävad maha, selgitada selle põhjused, osutada mahajääjatele vajalikku abi: määrata seltsimees neile abistajaks, varustada neid õpikutega, kui viimased neil puuduvad jne.

5. Paluda kooli administratsiooni korraldada tuba tundide ettevalmistamiseks.

6. Paluda õpetajaid korraldada lisatunde mahajäänutele.

7. III veerandaasta lõpul arutada õppetöö edukuse tulemusi, teha kindlaks, kes õpilastest ei jõua edasi.

8. Korraldada koosolek mahajäänud õpilastega ja kokku leppida nendega, kuidas nad mõtleavad oma õppeedukust tõsta, abistada neid.

9. Klassiorganisatsioonide koosolekul arutada õpilaste suhtumise küsimust tundideks ettevalmistamisse.

10. Abistada õpetajaid õppeabinõude valmistamisel; selgitada, milliseid õppevahendeid on vaja valmistada, parandada; jagada see töö õpilaste vahel.

11. Abistada õpetajaid ekskursioonide ja matkade korraldamisel.

III. Ühiskondlik-kasulik töö.

1. Ühiskondlik-kasulikkude tööd organiseerib õpilaskomitee pionieriühituste kaudu 3.—4. klassides ja kommunistlike noorte organisatori kaudu 5.—10. klassides. Anda ülesanded ja kontrollida täitmist. Täitmise kontrollimiseks sisse seada kooli ühiskondlik-kasuliku töö päevik, kuhu märkida, milline klass

töötas ja kuidas, kes õpilasist eriti aktiivselt töötas, kes ei täitnud ülesandeid või koguni segas teisi seda tegemast. Samasugune arvestus seada sisse ka klasside kaupa.

16. märtsiks teha kokkuvõtte talvisest ühiskondlik-kasulikust tööst (kohaliku väetise, tuha jne. kogumine). Jätkata ja tugevdada seda tööd.

2. „Lindude päevaks“, mis korraldatakse märtsi lõpul, organiseerida kuld-noka pesakastide ehitamist sääraselt, et iga klass valmistaks mitte vähem kui 3 pesakasti üldiseks kasutamiseks. Peale selle saavutada, et iga õpilane valmistaks pesakasti oma kodu jaoks. Paluda kooli administratsiooni eraldada selleks tööks preemiad.

3. Aprilli algul organiseerida pühapäevik kooli pargi puhastamiseks vana-dest okstest, teostada puude ja põõsaste tagasilõikamist.

4. Aprilli keskpaiku korraldada hoogtööd puude istutamiseks kooli ja küla muude ühiskondlike hoonete ümber. Igal õpilasel istutada vähemalt 2 puud ja 20 põõsast.

5. Arutella looduskaitse küsimusi üksikute klasside koosolekuid.

6. Selgitada, mis vajab remonti ja millist abi remontimiseks saavad anda õpilased.

IV. Kultuuritöö.

1. Teostada loetud raamatute arvestus, jälgida lugemise küsimust ning esile tõsta ajakirjade ja -lehtede lugemise küsimus.

2. Leppida kokku kirjandusõpetajatega lugejate konverentsi korraldamise küsimuses.

3. Võtta aktiivselt osa seinalehtede väljaandmisest (toimetajaks soovitada Duškova); abistada samuti käsikirjaliste ajakirjade väljaandmist.

4. Suunata õpilasi osa võtma kooli ringide tööst, eriti abistada töös geograafia- ja matemaatikaringe.

5. Organiseerida loenguist osavõttu koolis ja huvitavaist loenguist väljaspool kooli.

6. Olla abiks õhtute organiseerimisel seoses Lenini mälestamisega, Nõukogude armee 30. aastapäeva tähistamisega, „Lindude päeva“ korraldamisega.

7. mai pühitsemisega ja 10. klassi lõpetamisega.

7. Abistada ringe kodukoha uurimise töö korraldamisel.

8. Organiseerida kevadel ja sügisel matku jõe äärde ja kuristikku kohalike mineraalide kogumiseks, põldudele — pinnase tundmaõppimiseks, turbatöös- tusse, metsa — taimede maailma tundmaõppimiseks, Abljazovosse — agroknoomia edusammudega tutvumiseks, siis Radištševi-nimelisse muuseumi, Kuznetski linna muuseumi ja lõpuks küladesse nende mineviku tundmaõppimiseks.

9. Valmistada album teemal: „Meie sajandil viivad kõik teed kommunismile“.

10. Korraldada ringide esimeeste koosolekuid üks kord kuus.

11. Arvestada iga ringi tööd, jälgida arvestuse pidamist iga õpilase kohta ringis.

Õpilaskomitee esimees Selahhajeva,
sekretär Berglezova.

ANNENKOVO KESKKOOLI PIONEERIMALEVA TÕOPLAAN
1948. a. JAANUARIST VEEBRUARINI.

Jrk. nr.	Üritus	Täitmise tähtaeg
1.	Korraldada malevakoondus seoses nusaasta vastu võtuga.	2. I
2.	Kinofilmide vaatamine.	3. I
3.	Korraldada rühmakoondus 4-a klassis (rühma tööplani arutamine, õppetöö talvise vaheaja sisustamine; suusatamine, kelgutamine).	7. I
4.	Malevanõukogu koosolek. (Ülesannete jagamine malevanõukogu liikmete vahel, esimehe, lippuri ja seinalehe toimetaja valimine).	12. I
5.	Korraldada suuskadel mäest allalaskumine 5. klassi pioneeridele.	16. I
6.	Välja anda seinalehe järjekordne number.	20. I
7.	Korraldada rühmakoondused seoses V. I. Lenini mälestamisega.	22. I
8.	Rühmanõukogude tööplaanide kinnitamine veebruarikuuks.	7. II
9.	Korraldada ekskursioone Radištševi-nimelisse muuseumi.	16. II
10.	Läbi lugeda raamatud „Jutustus tõelisest inimesest“, „Timur ja tema meeskond“, „Vene rahva muinasjutud“.	17. II 19. II
11.	Koostada album „Sport“.	20. II
12.	Välja anda seinalehe järjekordne number.	22. II
13.	Korraldada malevakoondus.	23. II

Vanempioneerijuht N. Ješkova.

Tutvunedes tööplaanidega, mida ajakirja ruum lubab avaldada, paistab silma nende aktuaalsus ja reaalsus. Neis pole midagi üles puhutat, täitmatut, mida ei saaks teostada tavaline maakool.

Kollektiivide ette seatakse suuri ja väikesi, lähedasi ja kauged ülesandeid, kuid kõik nad on lähedased ja arusaadavad lastele. Need ülesanded kerkivad esile õppetööst, tööst, elust. Kord on ülesandeks kaunistada peopäevaks kool, samas korraldada vajalik ekskursioon, välja anda seinaleht, haljastada kooli ümbrus, sisustada kabinette, ette valmistada isetegevusõhtu, korraldada lindude päev, metsapäev, abistada kooli puude muretsemisel jne.

Uhtki tähtsamat küsimust ei lahendata kollektiivi osavõtuta. Paljud neist küsimustest arutatakse läbi isegi kooli üldkoosolekul.

Võtame näiteks kooli haljastamise plaani. Seda arutas õppenõukogu, kommunistlike noorte organisatsioon ja õpilasringid, kooli üldkoosolek ja klasside koosolekud. Pärast paranduste ja täienduste tegemist, mida direktor kinnitas, kujunes see järgmiseks:

KOOLI HALJASTAMISE PLAAN 1946./47. ÕPPEAASTAKS.

Tööde nimetus	Milline klass täidab	Täitmise tähtaeg	Vastutav isik
1. Tarastada kooliaed pindalaga 4 ha, tara üldpikkus 800 meetrit:			
a) valmistada ja kohale tuua 700 roovikut		15. III — 15. V	Majandusjuhataja
b) valmistada koolile varbaed			Majandusjuhataja
c) piirata aed 5-latilise taraga	7.—10. kl.	5. V — 1. VI	Uljanov, Kirjanov, Kurgašova, Berjozkina.
2. Rajada koolimaja ümber muruplats:			
a) tarastada muruplats . .		aprill	Majandusjuhataja
b) ümber kaevata ja eraldada lillepeenrad (eriplaani järgi)	5.—6. kl.	mai	Klassijuhatajad
3. Puhastada õu prahist . .	1.—4. kl.	aprill	—, —
4. Teostada puude ja akaatsiate tagasilõikamine (eriplaani järgi)	5.—6. kl.	aprill	—, —
5. Istutada puid ja akaatsiaid	4.—10. kl.	aprill	—, —
6. Tutvustada puude ja akaatsiate istutamise plaani õpilastele	1.—10. kl.	märts	—, —
7. Seada üles koolimaja ette raidkujud ja väasid vastavalt plaanile	8.—10. kl.	aprill	—, —
8. Istutada puid kooli puu-aeda ja hoolitseda nende eest	1.—3. kl.	mai	—, —

Märkus. Antud töö teostamiseks võtta iga klassi tunnikavva üks tund nädalas ühiskondlik-kasulikuks tööks. Selle tunni korraldavad klassijuhatajad. Tunniks toovad õpilased kaasa tööriistad, millest õpilasi tuleb informeerida eelmisel päeval.

Plaanist nähtub, et suurest ühiskondlik-kasulikust tööst kooli ümb-
ruse haljastamise alal võtab osa kogu kool, sealhulgas ka 1.—4. klassi
õpilased.

Plaanis on selgelt esitatud kogu kollektiivi ja üksikute klasside üles-
anded, samuti leidub siin tööülesannete jaotus ja on märgitud vastu-
tavad isikud.

Sõitnud Annenkovo külla 1948. aasta kevadel, võis veenduda, et
haljastamise plaan on täielikult ellu rakendatud: kasvab kirsiaed,
peahoone ette on istutatud kaseallee, on korraldatud lillepeenrad,
kohale asetatud raidkujud. Niisama viiakse ellu ka muud plaanid.

Kool pöörab suurt tähelepanu õpilaste töökasvatuse küsimustele.
Pedagoogiline kollektiiv mõistab, et ta peab kasvatama kõrgesti hari-
tud ja tööd armastavaid inimesi, ehitajaid, uue loojaid. Meie nõuko-
gude inimene peab tööd armastama ja oskama töötada.

Annenkovo kooli töökasvatuses on kõige väärtuslikumaks püüe
teha töö põhilisemaks motiiviks ideelisuus, patriotism, kasutada tööd
kollektivismi kasvatamise vahendina. Kool kasvatab lastes armastust
töö, eriti kolhoositöö vastu, kasvatab õiget suhtumist töösse kui au,
kuulsuse ja kangelaslikkuse asjasse.

Otsustav osa selles kuulub klassijuhatajaile ja klassikollektiividele.
Klass on põhiliseks algkollektiiviks, milles kavatatakse lapsi.

Kõik, mis on iseloomulik Annenkovo koolile, peegeldub ka klassi-
kollektiivide, klassijuhatajate töös. Nad õpivad tundma õpilasi, tun-
nevad nende kalduvusi, vajadusi, huvisid ja koduseid tingimusi. See-
pärast on neil kerge määrata, kes ja millist tööd võib paremini teha,
kuidas õigesti jaotada klassiorganisaatori, sanitari, korrapidaja, aja-
lehelugeja, seinalehe toimetuse liikme, õpilasürituste organiseerija
ülesanded, keda määrata brigadiiriks töödele kooliaias jne.

Klassijuhataja reguleerib õpilaste tööd, koduseid ülesandeid, koor-
dineerib õpetajate vahel õppe- ja kasvatustööd, märgib konkreetseid
abinõusid mahajääjate abistamiseks, töötab välja ja rakendab ellu
ühtlast nõudlikkust õpilaste suhtes. Samal ajal on klassijuhataja
laste sõbraks, kes väsimatult nende eest hoolitseb, millele lapsed
samaga vastavad.

Alaline side lastevanematega, lastevanemate ja kooli tegevusühtsus
mängivad tähtsat osa Annenkovo kooli kasvatustöös.

Kaks üldkeeleteaduslikku artiklit.

E. VAARI.

Akad. I. I. Meštšaninov, Uus õpetus keelest
kaasaegsel arenemisetapil, 60 lk., RK „Teaduslik
Kirjandus“, Tartu, 1949.

Senini polnud ükski Nõukogude Liidus ilmunud üldkeeleteaduslik teos kättesaadav eestikeelses tõlkes. Seda hinnatavam on RK „Teadusliku Kirjanduse“ samm anda välja brošüür „Uus õpetus keelest“.

I. I. Meštšaninov on juhtiv keeleteadlane Nõukogude Liidus, kes jätkab akadeemik N. J. Marri tööd ning täiendab ja arendab edasi uut keeleõpetuslikku suunda, mis on rajatud dialektilisele ja ajaloolisele materialismile. Brošüüris on 2 artiklit: „Uus õpetus keelest kaasaegsel arenemisetapil“, mis on ilmunud ka eri raamatuna, ja Meštšaninovi ettekanne N. J. Marri nimelise Keele ja Mõtlemise Instituudi ja NSV Liidu Vene Keele Instituudi Leningradi Osakonna Opetatud Nõukogu avalikul istungil 22. okt. 1948. a. (Trükkis ilmus kõne NSV Liidu Teaduste Akadeemia Kirjanduse ja Keele Osakonna toimetistes VII 6.).

Esimeses artiklis esitab I. I. Meštšaninov neid seisukohti keele arenemisest, mis on välja kujunenud kolme aastakümne jooksul Nõukogude Liidus tehtud uurimistöö tulemusena. Seda tööd juhtis N. J. Marr ja tema surma järel jätkasid sama suunda ka arvukad õpilased. Meštšaninovil tuli muuhulgas kokku võtta uue keeleteooria põhimõtted. Uurimistöö kogemused on näidanud, et keeleteadlane ei tohi olla sulgunud oma kitsa eriala raamidesse, vaid tal peab olema sügavaid teadmisi rahva materiaalsest kultuurist, arheoloogiast, etnograafiast ja üldse ajaloost. Ilma selleta ei ole võimalik üldse keelt põhjalikult uurida, sest „keel ühiskondliku nähtusena peab oma uurimisprotsessi kõigis detailides olema põhjendatud oleviku ja mineviku ehitusele“ (lk. 5). Marr näitas, et majanduslike tingimuste muutus, ühiskonnavormide ajalooline arenemine, samuti tootmistingimuste muutumine kajastuvad ka keeles, nii sõnavaras kui grammatikas. Kõik see nõuab, et senisest enam pööratakse tähelepanu „vormilise külje semantikale, keele sõnastikulise koostise mõistelisele tähendusele, lauseehitusele, kogu keeleehitusele üldse“ (lk. 5). Edasi käsitletakse keele sisu ja vormi dialektikat. Vorm ei saa olla sisuta, neid tuleb vaadelda koos ja nad ei ole vastuolus. Vormi hea tundmine süvendab keele kaasaegse seisundi mõistmist ning kindlustab uurijale perspektiivi.

Keelt ei saa vaadelda muutumatu nähtusena. Keeles toimub kogu aeg evolutsioonilisi muutusi, sest „pikka aega kestnud evolutsioonilistes vaheldustes tehakse kindlaks tunduvad muutused, mida seletatakse ikkagi katkestamatu progressiivse lii-

kumise järjekindla käiguga* (lk.8). Võivad tekkida hoopis uued kvaliteedid. Selliste nähtuste uurimine pakub keeleteadlasele väga tänuväärset tegevust. Kui tsaarivalitsuse varisedes oli praeguse Nõukogude Liidu territooriumil palju rahvaid, kellel puudus oma kirjakeel, siis nüüd on neile see loodud ja nad on saanud oma kirjanduse. Keeleteadlastel tuli rakendada täie pingega töhe uute alfabeetide koostamisel, mis vastaksid antud keele foneetikareegleile. Praktiliste grammatikate ja õpikute kõrval koostati ka teaduslikke grammatikaid ja sõnaraamatuid. Uued kirjanduslikud keeled loodi suulistest rahvakeeltest, mis sageli olid lähedal hõimukeeltele. See kõik tähendas suuri siirdeid keeltes. Paratamatuks vajaduseks kujunes teooria sidumine praktikaga. Sellise uurimistöö tulemusena koguti tohutult faktilist materjali erinevaise keelesüsteemidesse kuuluvaist keelist. Marr asus keelelisi fakte tõlgendama uues valguses. Oma seisukohti jagas ta üliõpilastega auditooriumis ja trükisõna kaudu laimate hulkadega. Mõnikord on Marrile ette heidetud, et tema mõjul olevat Leningradis arendatud üleliia teoreetilist tegevust ning puhtpraktiline osa kõrvale jäetud. Selline etteheide on täiesti väär, sest väheuuritud keelte ning kujunevate kirjakeelte puhul oli ülimalt oluline, et uuritaks vastavat keelt enne põhjalikult, kui asutakse praktiliste küsimuste juurde. Tuli võita kammitsaiks muutunud traditsiooniline seisukoht, mille järgi kõik grammatikad koostati ühe skeemi järgi, kusjuures sageli olid eeskujudeks ladina grammatikad. Loomulikult ei saanud neis väljenduda keelte ja keelesüsteemide omapära, vaid kujunes olukord, kus rahvas kõneles „valesti“ ja grammatika püüdis neid kõnelema panna „vastavalt reegleile.“ Selliseid näiteid on küllaldaselt ka eesti kirjakeele ajaloo (Stahl, Gõseken jt.). Marr rõhutas metodoloogilise külje tugevdamise vajadust uurimistöös, kus puhtpraktiliste ülesannete kõrval seatakse üles ka teoreetilisi küsimusi. Marr oli kaugel sellest, et lahutada teooriat praktikast. Selleks, et ligineda vastava keele struktuuri mõistmisele, on vaja aru saada, mis on keel, kuidas ta tekkis ja milline on ta areng. Tuleb mõista keele ajaloolist arengut, mis on viinud keele kaasaegse seisundini.

Noorgrammatiline suund keeleteaduses on peaaegu ületatud. Lääneski loodi nn. sotsioloogiline koolkond, millest eraldus strukturalism. Nõukogude Liidus loodi uus õpetus keelest, mille põhimõtted akad. I. I. Meštšaninov võtab kokku järgmiselt:

1. Keel on sotsiaalse korra nähtus. Ei piisa vaid selle üldise seisukoha tunnustamisest, oluline on tunnustada, et pääle keele kui terviku kannavad kõik tema koostisosad (sõna, sõna kujundamine lauses, sõna kasutamine lauses, sõnade vastastikuste suhete väljendamise grammatilised vahendid lause koosseisus, foneemid jne.) endas teda loonud ühiskonna pitserit, ning põhiteesi tuleb rakendada uurimistöös järjekindlalt.

2. Vorm ja sisu. Keel on ühiskondlikult kujunenud mõtlemisvahend, keel ja mõtlemine on dialektilises ühtsuses. Sisul peab olema oma väljendus, selleks on vorm. Ses küsimuses on kardinaalne erinevus „sotsioloogilise koolkonna“ ja Marri põhimõtete vahel. Genfi koolkond vaatleb keelt iseendas ja iseendale, s. o. täiesti isoleeritult mõtlemisest. Marri järgi on aga keel ja mõtlemine lahutamatu seotud ning sõna ja grammatilise vormi tähenduslik külg toob selgemini esile keele vormilise külje olemuse.

3. Sõna sisu ja vormi seos ühiskondliku keskkonna maailmavaatega. Kõigil keele-elementidel (sõna semantika, lause tähenduslik sisu, grammatiliste konstruktsioonide mitmesugused kujud jne.) on oma sisu. Keeles kajastub antud eposhi maailmavaade; maailmavaate muutumise tagajärjel ilmuvad sootuks uued vormid või omandavad vanad vormid uue sisu. Keel kujuneb ja areneb katkestamatult, mida võib jälgida ajaloolise arengu eri etappidel.

4. Kõigil keelelisil nähtusil on oma ajalooline põhjendus. Kõik keelelisel nähtused on kujunenud inimühiskonna ajaloo tootena, keel allub ajaloolise arenemise seadustele ja väljendab arenemiskäigu dialektikat. Keeles toimuvad alatasa evolutsioonilised muutused. Need kvantitatiivsed kuhjumised võivad viia keelestruktuuri põhjalikule purustamisele. Toimub kvalitatiivne hüpe. Üks keelestruktuur vaheldub teisega, toimub siirdumine ühelt astmelt teisele. Sellised murrangud ei tarvitse puudutada keelt tervikuna, vaid osade kaupa. Uus sisu tingib uue vormi, kuid ta võib asetuda ka vanasse vormi, mispuhul vorm omandab teissuguse tähenduse. Kui uus vorm kohandub vana sisu edasiandmiseks, siis allub muutustele peale vormilise külje ja ideoloogiline külje. Uurimistöös kasutatakse kas paleontoloogilist (üksikute elementide, sõna ja grammatilise vormi ning nende muutuva sisu ja muutuva vormi välise väljenduse uurimine faktilise materjali põhjal) või stadiaalset (keele-ehituse ajalooliselt fikseeritud põhiliste muutuste jälgimine) analüüsi. Autor näitab, et „algkeele“ kontseptsioon on iganenud ning on muutunud tänapäeval kammitsaks uurimistöös. Keeled lähtuvad just paljudest primitiivseist sugukondlikest keelist, neist arenesid hõimukeeled ning neist rahva- ja rahvuskeeled.

Akad. Meštšaninov kritiseerib Nõukogude Liidu keeleteadlaste hulgas esinenud väärväiteid ja näitab, et N. J. Marr andis ajaloolise ja dialektilise materialismi meetodit kasutades uue keeleteadusliku suuna, mis on oma olemuselt materialistlik ning tähendab hoopis idealistlikele kontseptsioonidele. Nõukogude keeleteadlaste kohuseks on arendada edasi Marri keeleteaduslikke põhimõtteid, mis on rajatud Marxi, Engelsi, Lenini, Stalini õpetuse kõikumatuetele alustele.

Mainitud artiklitega tuleb tutvuda meie haridusala töötajail, eeskätt keele- ja ajaloopetajail, seda enam, et noogrammatiline keelekäsitlus kodanlikus Tartu Ülikoolis on jätnud paljudesse väärkontseptsioone.

Toimetuse kolleegium: L. Hallop (toimetaja kt.), J. Käis, E. Murdmaa, A. Pint, A. Raud, S. Vapper. Toimetus: Tallinn, Tõnismägi 11. Ladumisele antud 24. I 1950. Trükkimisele antud 13. II 1950. Paber 67×95 cm 1/16. MB-01959. Trükiarv 3770. Trükitähti trükipoognas 48240. Trükipoognaid 3,75. Arvutuspoognaid 4,69. Tellimise nr. 177. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk t. 54/58.

Ilmub 1 kord kuus. Oksiknumbri hind 5 rubla. Tellimishind: 6 kuud — 30 rubla.

Väljaandja: Eesti NSV Ministrite Nõukogu j. a. Polügraafiatööstuse, Kirjastuste ja Raamatukaubanduse Valitsuse Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus, Tallinn.

**На эстонском языке. «Ньюкогуде Коол» (Советская школа)
Орган Мин. Просв. ЭССР.**

СОДЕРЖАНИЕ.

Передовая: За полную победу сталинского блока коммунистов и беспартийных!	65
* * * Великий освободитель народов (К 32 годовщине Советской Армии)	71
К. Умбля. Победа культурной революции	78
М. Саари. О выполнении семилетнего всеобуча в Эстонской ССР	84
П. Аристе. Академик Н. Я. Марр — основатель нового учения о языке и исследователь финно-угрских языков	87
Х. Тобиас. А. Х. Таммсааре	96
А. Линтс. Об одной сельской школе	106
Критика и библиография: Э. Вяари. Две статьи по общему языковедению	118

Ines

Rbl. 5. -

29 9205

I9765

9